

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ
Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання

Кафедра кримінального процесу та криміналістики

**«Кримінальні правопорушення та методика розслідування
окремих видів кримінальних правопорушень»**

КЕЙС

заняття на тему

**«ОСНОВИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я
ОСОБИ (ЧАСТИНА 1 СТ. 115 КК (У ЧАСТИНІ РОЗШУКУ БЕЗВІСТІ
ЗНИКЛИХ ДІТЕЙ), ЧАСТИНА 1 СТАТТІ 122, СТАТТЯ 125, ЧАСТИНА 1
СТАТТІ 126, ЧАСТИНА 1 СТАТТІ 129 КК), ПРОТИ СТАТЕВОЇ
СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ (ЧАСТИНА 1
СТАТТІ 152, ЧАСТИНА 1 СТАТТІ 153, СТАТТІ 155, 156 КК УКРАЇНИ)
ТА ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ЗА ВІДСУТНОСТІ
КВАЛІФІКУЮЧИХ ОЗНАК (ЧАСТИНА 1 СТАТТІ 296 КК УКРАЇНИ)»**

Підвищення кваліфікації (короткострокове)
поліцейських – дільничні офіцери поліції

Інформація про викладача:
к.ю.н. ГАРАСИМІВ
Олена Іванівна
0999924909

Львів -2021

Тема 1.

Основи методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи (частина 1 ст. 115 КК (у частині розшуку безвісті зниклих дітей), частина 1 статті 122, стаття 125, частина 1 статті 126, частина 1 статті 129 КК), проти статевої свободи та статевої недоторканності (частина 1 статті 152, частина 1 статті 153, статті 155, 156 КК України) та проти громадського порядку за відсутності кваліфікуючих ознак (частина 1 статті 296 КК України)

Годин на тему – 1

Занять – 1 (1 академічна година)

Навчальна мета: сформувати у дільничних офіцерів поліції поняттєво-категоріальний апарат, а також систематизовані знання про особливості розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень.

Міжтематичні зв'язки: права людини, верховенство права, конституціоналізм; толерантність та недискримінація в роботі поліцейського; взаємодія поліції та суспільства; кримінальне право, криміналістика, кримінальний процес

План лекції

1. Основи методики розслідування умисного вбивства (частина 1 ст. 115 КК) у частині розшуку безвісті зниклих дітей
2. Основи методики розслідування умисного нанесення тілесних ушкоджень, кримінальна відповідальність за які передбачена частина 1 статті 122, стаття 125, частина 1 статті 126, частина 1 статті 129 КК України
3. Основи методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності (частина 1 статті 152, частина 1 статті 153, статті 155, 156 КК України)
4. Основи методики розслідування злочинів проти громадського порядку за відсутності кваліфікуючих ознак (частина 1 статті 296 КК України)

1. Основи методики розслідування умисного вбивства (частина 1 ст. 115 КК) у частині розшуку безвісті зниклих дітей

1. У випадку зникнення неповнолітнього і невідомого місця його перебування здійснюються наступні дії:

1. Реєстрація заяви батьків, опікунів, піклувальників чи інших осіб в журналі єдиного обліку з попередньою кваліфікацією – частина 1 статті 115 КК України «Умисне вбивство» з позначкою «Безвісно зниклий».

2. Огляд місця події – останнього відомого помешкання неповнолітнього за участі експерта-криміналіста. Звертається увага на порушення обстановки в приміщенні, наявність можливих слідів злочину (кров тощо). Вилучаються особисті речі зниклого (гребінець, зубна щітка тощо), по можливості

здійснюється пошук і вилучення слідів рук. Особлива увага приділяється виявленню записів в особистих щоденниках, зошитах та записниках.

3. Реєстрація одержаних відомостей у ЄРДР.

4. Допит родичів, знайомих, сусідів, співробітників навчального закладу (школи, вузу) з метою встановлення інтересів, зв'язків, кола знайомих, взаємовідносин з ними, наявності конфліктів; спілкування у соціальних мережах тощо.

5. Складання опису зовнішніх ознак, особливих прикмет, речей та одягу з метою розроблення орієнтування.

5. Запити у лікарні, вимоги у ДІТ, перевірка перетину державного кордону (АІС «Гарт» Державної прикордонної служби України).

6. Призначення судово-біологічної експертизи по ДНК, перевірка за цими обліками.

7. Направлення клопотання до слідчого судді відповідно до пункту 7 частини 1 статті 162 КПК України про встановлення у операторів та провайдерів телекомунікацій місця знаходження мобільного телефону по номеру та IMEI абонента.

8. Ужиття заходів для виявлення можливих місць перебування дитини.

9. Вивчення та аналіз:

- соціально-педагогічних характеристик за місцем проживання, навчання, роботи дитини;

- фізичний та психічний стан дитини на момент зникнення;

- індивідуальні особливості дитини, її уподобання, особливі прикмети зовнішності, одягу та речей, які були в дитини на час її зникнення;

- відомості про сім'ю дитини (склад сім'ї, освітній рівень, ставлення до релігії, особливості умов сімейного життя);

- взаємовідносини, що склалися з дитиною в сім'ї, загальноосвітньому закладі, школі-інтернаті, дитячому будинку;

- відомості про близьких та інших родичів тощо.

2. Основи методики розслідування умисного нанесення тілесних ушкоджень, кримінальна відповідальність за які передбачена частина 1 статті 122, стаття 125, частина 1 статті 126, частина 1 статті 129 КК України

Насамперед встановлюється їх тяжкість шляхом призначення судово-медичної експертизи відповідно до пункту 2 частини 2 статті 242 КПК України. Орієнтуючу інформацію про тяжкість тілесних ушкоджень можна отримати з довідки лікувальної установи, куди доставлений чи де проходить лікування потерпілий.

Критерії визначення тяжкості тілесних ушкоджень визначені у Правилах судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом МОЗ України від 17 січня 1995 року № 6 (Правила). У цьому документі зазначається, що тілесні ушкодження – це порушення анатомічної цілості тканин, органів та їх функцій, що виникає як наслідок дії

одного чи кількох зовнішніх ушкоджуючих факторів – фізичних, хімічних, біологічних, психічних.

Відповідно до підпункту 2.3 Правил, *легке* тілесне ушкодження може бути:

а) таким, що спричинило короточасний розлад здоров'я чи незначну стійку втрату працездатності. При цьому короточасним належить вважати розлад здоров'я тривалістю понад шести днів, але не більше як три тижні (21 день), а під незначною стійкою втратою працездатності належить розуміти втрату загальної працездатності до 10%;

б) таким, що не спричинило короточасного розладу здоров'я чи незначної стійкої втрати працездатності, – це ушкодження, що має незначні скороминущі наслідки, тривалістю не більш як шість днів.

Тілесні ушкодження *середньої* тяжкості (підпункт 2.2 Правил) мають наступні ознаки:

- а) відсутність небезпеки для життя;
- б) відсутність наслідків, характерних для тяжких тілесних ушкоджень;
- в) тривалий розлад здоров'я (строком понад 3 тижні (більш як 21 день));
- г) стійку втрату працездатності менш ніж на третину (втрата загальної працездатності від 10% до 33%).

У підпункті 2.1 Правил зазначено, що *тяжке* тілесне ушкодження має ознаки:

- а) небезпеку для життя;
- б) втрату будь-якого органа або втрату органом його функцій;
- в) душевну хворобу;
- г) розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш ніж на одну третину;
- д) переривання вагітності;
- е) невиправне знівечення обличчя.

Побої (підпункт 3.1 Правил) не становлять особливого виду ушкоджень. Вони характеризуються заподіянням багаторазових ударів. Якщо після побоїв на тілі потерпілого залишились ушкодження, їх оцінюють за ступенем тяжкості, виходячи із звичайних ознак. Якщо побої не залишили після себе ніяких об'єктивних слідів, відмічаються скарги потерпілого і вказується, що об'єктивних ознак ушкоджень не виявлено і не встановлено ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.

Мордування (підпункт 3.3 Правил) – це дії, що полягають в багаторазовому або тривалому спричиненні болю: щипання, шмагання, нанесення численних, але невеликих ушкоджень тупими чи гостроколючими предметами, діяння термічних факторів та інші аналогічні дії.

Розслідування кримінальних правопорушень, передбачених частиною 1 статті 122, статтею 125, частиною 1 статті 126 КК України, передбачає встановлення конкретних тілесних ушкоджень, завданих потерпілому, за

відсутності ознак хуліганства. Криміналістичну характеристику цих видів кримінального правопорушення утворюють елементи:

Об'єкт злочинного посягання	Спосіб вчинення злочину	Слідова картина	Особа злочинця
Здоров'я особи, якій завдані порушення цілісності або фізіологічної функції органів і тканин людського тіла.	1. За формою діяння: а) заподіяння тілесного ушкодження шляхом дії; б) шляхом бездіяльності. 2. За змістом діяння: а) за допомогою різноманітних засобів вчинення злочину; б) за допомогою застосування лише фізичної сили; в) заподіяння тілесних ушкоджень за допомогою тварини. 3. За методами впливу: а) безпосередній вплив – спосіб із застосуванням фізичного або хімічного впливу безпосередньо на організм людини; б) опосередкований вплив – спосіб психічного насильства, що опосередковано заподіює тілесне ушкодження. 4. За характером травмуючого впливу: удар, тиск, розтягнення, розрив, відривання, щипання, крутіння, ламання, поштовх тощо.	Матеріальна: 1. Садна, синці округлої або овальної форми, крововиливи при нанесенні ударів руками. Наявність часток крові, що засохла, у міжпальцевих складках, у нігтьовому ложі або під нігтями того, хто наносив удари. 2. Сліди у вигляді синців у місцях тиску пальців, напівмісячні садна від нігтів у випадку удавлення руками. 3. Рани від заподіяння тілесних ушкоджень з використанням вогнепальної чи холодної зброї. 4. При цькуванні собакою характерними є рвані рани, сліди зубів тварини, подряпини від кігтів. 5. Крім зовнішніх слідів заподіяння тілесних ушкоджень, у людини можуть бути внутрішні соматичні сліди, для виявлення яких необхідно проводити спеціальне медичне обстеження. Ідеальна (тобто така, що не має матеріальної форми): показання свідків, підозрюваного, інших учасників кримінального провадження.	Здебільшого чоловічої статі у віці від 14 до 40 років, що вчиняють злочин одноосібно. У більшості випадків потерпілий і підозрюваний знайомі між собою або знаходилися в родинних чи дружніх стосунках.

Типова слідча ситуація № 1 – надійшла інформація про нанесення тілесних ушкоджень потерпілому або доставлення його до лікарні.

Різновиди цієї слідчої ситуації: 1) потерпілий не бачив, хто йому наніс ушкодження; 2) бачив нападника, але відмовляється давати показання; 3) дає правдиві показання і сприяє розслідуванню.

Напрями вирішення:

1. Огляд місця події з метою встановлення матеріальних слідів, виявлення очевидців, розкриття злочину за «гарячими слідами».

2. Допит свідків для встановлення фактів: чи є вони очевидцями, хто перший виявив потерпілого на місці події, що він про подію розповідав.

3. Допит потерпілого про характер і кількість учасників події, їх прикмети та можливість їх впізнання.

4. Призначення необхідних експертиз:

- судово-медичної;
- біологічної;
- фізико-технічної;
- трасологічної;
- дактилоскопічної;
- криміналістичної холодної зброї тощо.

5. Здійснення заходів процесуального і оперативно-розшукового характеру, спрямованих на виявлення злочинців.

6. Обшук житла чи іншого володіння особи затриманого підозрюваного.

7. Допит підозрюваного після його затримання, за необхідності – одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб.

Типова слідча ситуація № 2 – відомий факт нанесення тілесних ушкоджень, є інформація про характер події і особу злочинця. Такі дії характерні для події в громадських місцях, квартирах, гуртожитках, при цьому підозрюваний, як правило, затримується на місці вчинення злочину.

Напрями вирішення:

1. Процесуальне закріплення факту нанесення тілесних ушкоджень шляхом проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій:

- огляд місця події;
- призначення судово-медичної експертизи;
- освідування потерпілого і підозрюваного.

2. Встановлення справжніх причин виникнення конфлікту:

- допит свідків, зокрема очевидців;
- допит потерпілого і підозрюваного;
- призначення інших, крім судово-медичної, видів експертиз.

3. Визначення характеру дій кожного з учасників події та ступеня їх вини:

- одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб;
- пред'явлення для впізнання речей та/або людей;
- слідчий експеримент.

Криміналістична характеристика погрози вбивством
без обтяжуючих обставин (частина 1 статті 129 КК України)

Об'єкт злочинного посягання	Спосіб вчинення злочину	Слідова картина	Особа злочинця
Безпосередня небезпека для людини, що викликає у неї почуття тривоги, неспокою, заважає її нормальній праці та відпочинку.	Реальна погроза, коли потерпілий має підстави боятися її виконання. Реальність погрози встановлюється в кожному окремому випадку з урахуванням конкретних фактичних обставин, коли потерпілий має підстави вважати можливою і реальною її виконання.	Матеріальна: 1. Наявність предметів, якими погрожувати потерпілому чи її близьким, зокрема зброї. 2. Лист, телеграма погрозуючого змісту. 3. Відео- чи звукозапис з погрозами на адресу потерпілого. Ідеальна: показання свідків, підозрюваного, інших учасників кримінального провадження	Здебільшого чоловічої статі, який негативно характеризується, може мати зброю чи бути раніше засудженим, а його поведінка є переконливою у тому, що погроза може бути здійснена.

Розслідування кримінальних правопорушень щодо погрози вбивством спрямоване на встановлення:

1. Матеріальних слідів злочину, їх виявлення, вилучення, описання, а за необхідності – пред'явлення їх для впізнання та призначення відповідних експертиз.

2. Реальності погрози, що визначається насамперед під час допиту потерпілого та перевірки відомостей про те, що у кожній конкретній ситуації була небезпека того, що погроза була не марною і могла бути здійсненою.

3. Свідків події, зокрема очевидців, які чули, бачили чи у інший спосіб сприймали подію.

4. Супутніх злочинів, вчинених під час погрози вбивством, та необхідності додатково кваліфікувати ці дії.

3. Основи методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності (частина 1 статті 152, частина 1 статті 153, статті 155, 156 КК України)

Криміналістична характеристика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності, пов'язаних зі здійсненням статевих актів з потерпілим (частина 1 статті 152 та частина 1 статті 153 КК України)

Об'єкт злочинного посягання	Спосіб вчинення злочину	Слідова картина	Особа злочинця
Статева свобода, статева недоторкан-	1. Застосування фізичного насильства з метою зґвалтування чи задоволення статевої пристрасті неприродним	Матеріальна: 1. Тілесні ушкодження у потерпілого і гвалтівника. 2. Сліди біологічного	Здебільшого особи чоловічої статі у віці від 14 до

ність, життя та здоров'я потерпілої особи	способом (нанесення ударів, здавлювання дихальних шляхів, тримання рук або ніг, зв'язування, обмеження або позбавлення особистої волі тощо), спрямованого на упередження або подолання опору. 2. Погроза застосування насильства (демонстрація власної сили, зброї чи предметів, яким можна завдати тілесні ушкодження, погрози завдання шкоди здоров'ю тощо). 3. Використання безпорадного стану потерпілої особи (обумовлений зловживанням алкогольними напоями, віком, фізичними даними, хворобою тощо).	походження на тілі й одязі (кров, сперма, волосся, слина, епітелій тощо). 3. Мікрооб'єкти одягу потерпілого і злочинця. 4. Сліди перебування особи на місці події (сліди рук, ніг, транспортних засобів). 5. Предмети, спеціально чи випадково залишені на місці події (знаряддя злочину, недопалки, залишки одягу чи його окремих частин тощо). 6. Частки пилу, ґрунту чи рослин на одязі чи взутті злочинця. Ідеальна: показання потерпілого, свідків, підозрюваного, інших учасників кримінального провадження.	45 років. Характерним є вчинення злочину групою неповнолітніх; молодими людьми після спільного вживання алкоголю чи наркотиків; раніше засудженими особами, зокрема за статеві злочини; повнолітніми особами, знайомими потерпілого
---	--	--	---

Типова слідча ситуація № 1 – заявник і злочинець знайомі між собою або є інформація про гвалтівника з інших джерел.

Напрями вирішення:

1. Допит потерпілої особи та її освідчування.
2. Вилучення у потерпілої особи одягу та його огляд.
3. Огляд місця події, пошук та вилучення матеріальних слідів злочину, зокрема спрямованих на ідентифікацію особи.

4. Призначення судово-медичної експертизи потерпілої особи і судово-медичної експертизи речових доказів (якщо на одязі потерпілої особи мають місце будь-які виділення гвалтівника).

5. Вилучення й огляд одягу підозрюваного.
6. Допит підозрюваного та його освідчування.
7. Обшук житла чи іншого володіння підозрюваного.
8. Допити свідків, яким відома будь-яка інформація про подію злочину.

Типова слідча ситуація № 2 – злочин вчинено відомою потерпілому особою, яка зникла з місця події та її місцезнаходження невідоме.

Напрями вирішення:

1. Допит потерпілої особи та її освідчування.
2. Вилучення у потерпілої особи одягу та його огляд.
3. Огляд місця події, пошук та вилучення матеріальних слідів злочину, зокрема спрямованих на ідентифікацію особи.

4. Призначення судово-медичної експертизи потерпілої особи і судово-медичної експертизи речових доказів (якщо на одязі потерпілої особи мають місце будь-які виділення гвалтівника).

5. Допит свідків-очевидців, співучасників, якщо такі є.

6. Допит осіб, які можуть надати відомості про злочинця та його спосіб життя (родичі, колеги по службі, знайомі).

7. Затримання і обшук підозрюваного.

8. Огляд і вилучення одягу підозрюваного.

9. Допит підозрюваного та його освідкування.

10. Отримання зразків для експертизи.

11. Залежно від виявлених слідів – призначення криміналістичних та інших видів експертиз.

12. Обшук житла чи іншого володіння підозрюваного.

Типова слідча ситуація № 3 - злочин вчинено особою, яка не знайома з потерпілим.

Напрями вирішення:

1. Допит потерпілої особи для з'ясування обставин злочину, ознак зовнішності злочинця, встановлення, куди він втік з місця злочину, чи користувався він транспортним засобом тощо.

2. Освідкування потерпілої особи.

3. Вилучення у неї одягу та його огляд.

4. Огляд місця події, насамперед для встановлення матеріальних слідів злочину, спрямованих на пошук і затримання злочинця.

5. Призначення судово-медичної експертизи потерпілої особи і судово-медичної експертизи речових доказів (якщо на одязі потерпілої особи мають місце будь-які виділення гвалтівника).

6. Встановлення і допит свідків, зокрема очевидців.

7. Призначення за результатами огляду місця події та речей криміналістичних та інших видів експертиз.

8. Складання композиційного портрету та орієнтувань.

9. Перевірка результатів проведення оглядів і допитів за криміналістичними обліками (дактилоскопічним, за способом вчинення, за ознаками зовнішності тощо).

10. Направлення доручення оперативним підрозділам.

Формами використання спеціальних знань під час розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності є:

1. Безпосереднє використання техніко-криміналістичних засобів, спрямованих на пошук, виявлення, фіксацію, вилучення й попереднє дослідження матеріальних слідів злочину.

2. Опосередковане використання спеціальних знань, що може бути реалізоване шляхом залучення спеціаліста (судово-медичного експерта, експерта-криміналіста, біолога тощо) до участі у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій – огляду місця події та інших видів огляду, обшуку,

пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту тощо, та призначення судових експертиз. Характерними для кримінальних проваджень зазначеного виду є судово-медична, судово-біологічна, криміналістична (дактилоскопічна, трасологічна, матеріалів і речовин, холодної зброї), судово-психіатрична, судово-психологічна та деякі інші види експертиз (балістична, технічна експертиза документів, ґрунтознавча тощо).

Існує специфіка розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності, пов'язані з вчиненням статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості (стаття 155 КК України) та розбещенням неповнолітніх (стаття 156 КК України). До відмінних положень належать наступні з них:

1. Статеві зносини відбуваються щодо неповнолітньої особи, яка або не досягла статевої зрілості, або 16-літнього віку.

2. Відсутніми є насильство, погроза насильством чи використання безпорадного стану потерпілого. Під час розслідування статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості, важливо встановити, що злочинець знав або припускав, що потерпілий не досяг статевої зрілості, або міг і повинен був це передбачити. Натомість під час розбещення неповнолітніх злочинець повинен усвідомлювати, що потерпілій особі не виповнилося 16-ти років.

3. Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, відбуваються лише у природній формі. За наявності неприродної форми статевих відносин щодо особи, яка не досягла статевої зрілості, досудове розслідування здійснюється щодо розбещення неповнолітніх.

4. На відміну від статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості, розбещення неповнолітніх може мати місце у вигляді таких дій:

- фізичного (задоволення статевої пристрасті неприродним способом без застосування насильства, погроз чи використання безпорадного стану потерпілої особи, торкання статевих органів чи інших інтимних місць тощо);

- інтелектуального (розповіді про статеве життя у грубо натуралістичній, цинічній формі, ознайомлення з порнографічними творами) характеру.

Невідкладними слідчими (розшуковими) діями на початковому етапі розслідування є:

1. Огляд місця події – для виявлення й фіксації місця перебування злочинця та потерпілої особи, пошуку та вилучення слідів кримінального правопорушення, зокрема, біологічних виділень людини, речей і предметів, що використовувалися для розбещення неповнолітніх.

2. Допит потерпілих осіб для з'ясування обстановки, місця, часу та інших елементів механізму вчиненого кримінального правопорушення.

3. Судово-медичні експертизи - для підтвердження наявності статевих зносин, інших дій сексуального характеру або факту, що потерпіла особа ще не досягла статевої зрілості тощо).

4. Обшук житла чи іншого володіння особи – для пошуку, виявлення й вилучення літератури, відеозаписів та інших предметів, які свідчать про вчинення дій щодо розбещення неповнолітніх.

5. Затримання підозрюваних у вчиненні вказаних кримінальних правопорушень та їх допит за обставинами їх дій.

6. Допит свідків, яким відомі будь-які прямі чи непрямі фактичні дані, що мають відношення до розслідуваної події.

7. Призначення інших судових експертиз – криміналістичних, біологічних, психіатричних, психологічних, мистецтвознавчих тощо.

4. Основи методики розслідування злочинів проти громадського порядку за відсутності кваліфікуючих ознак (частина 1 статті 296 КК України)

Криміналістична характеристика хуліганства як кримінального правопорушення проти громадського порядку за відсутності кваліфікуючих ознак (частина 1 статті 296 КК України)

Об'єкт злочинного посягання	Спосіб вчинення злочину	Слідова картина	Особа злочинця
1. Громадський спокій, охорона громадського порядку. 2. Майнові права громадян. 3. Здоров'я, честь і гідність громадян	Вчинення активних умисних дій з: - особливою зухвалістю – насильством над потерпілим, знущанням, у тому числі протягом тривалого часу, зокрема вночі, зривом масового заходу, тимчасовим припиненням нормальної діяльності підприємств, установ чи організацій, руху громадського транспорту; - винятковим цинізмом – проявами безсоромності, грубої непристойності, як-от, знущання над хворим, дитиною, особою похилого віку, використання їх безпорадного стану тощо.	Матеріальна: 1. Сліди контакту зі злочинцем чи використаним ним знаряддям (сліди рук, ніг, зубів, барвників, транспортних засобів, тілесні ушкодження). 2. Сліди-предмети (палка, пляшка чи інші знаряддя, недопалки, знищене чи пошкоджене майно, залишки одягу чи взуття). 3. Сліди-речовина (кров, волосся, мікрооб'єкти). Ідеальна: показання свідків, підозрюваного, інших учасників кримінального провадження	Здебільшого чоловічої статі у віці від 16 до 40 років, що має невисокий рівень освіти, зловживає спиртними напоями, третина з них – раніше була засуджена.

Типова слідча ситуація № 1 – хуліган затриманий, відомий потерпілий, є очевидці та сліди злочину.

Напрями вирішення:

1. Встановлення особистості підозрюваного та потерпілого і ознак хуліганства.

2. Затримання підозрюваного, його особистий обшук.

3. Огляд і вилучення одягу підозрюваного.

4. Огляд місця події.

5. Допит потерпілого.
6. Огляд одягу потерпілого і його освідування.
7. Допити свідків.
8. Допит підозрюваного.
9. Обшук житла чи іншого володіння підозрюваного.

Типова слідча ситуація № 2 – хуліган з місця вчинення злочину зник, але відомі його ознаки.

Напрями вирішення:

1. Допит потерпілого.
2. Огляд місця події.
3. Призначення необхідних експертиз.
4. Огляд одягу потерпілого та його освідування.
5. Допити свідків.
6. Складання композиційного портрету.
7. Доручення оперативним підрозділам на проведення оперативно-розшукової діяльності.

Типова слідча ситуація № 3 – мало місце хуліганство, але хуліган з місця події зник.

Напрями вирішення:

1. Огляд місця події.
2. Призначення необхідних експертиз.
3. Перевірка обліків за способом вчинення злочину.
4. Допит потерпілого.
5. Допити свідків.
6. Проведення слідчого експерименту за участі потерпілого.
7. Доручення оперативним підрозділам на проведення оперативно-розшукової діяльності.

Тема 2.

«Методика розслідування кримінальних правопорушень проти власності за відсутності кваліфікуючих ознак»

Годин на тему – 1
Занять – 1 (1 академічна година)

Навчальна мета: узагальнити та систематизувати знання дільничих офіцерів поліції щодо поняття, ознак, видів, форм, причин та проявів кримінальних проступків проти власності особи.

Міжтематичні зв'язки: права людини, верховенство права, конституціоналізм; толерантність та недискримінація в роботі поліцейського; взаємодія поліції та суспільства; затримання особи; особливості використання спеціальних знань під час досудового розслідування.

План лекції

1. Основи методики розслідування крадіжки (стаття 185 КК України)
2. Основи методики розслідування грабежу (стаття 186 КК України)
3. Основи методики розслідування шахрайства (статті 190 КК України) та заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (стаття 192 КК України)

1. Основи методики розслідування крадіжки (стаття 185 КК України)

Криміналістична характеристика крадіжок містить відомості про своєрідні елементи, які слід встановити на початковому етапі розслідування: обстановку, в якій готуються і вчиняються крадіжки; предмет злочинного посягання; способи вчинення крадіжок; типові сліди; особу злочинця (типи і характер створених груп, мотиви поведінки їх учасників тощо); за необхідності – відомості про особу потерпілого.

Предмет злочинного посягання	Спосіб вчинення злочину	Слідова картина	Особа злочинця
Матеріальні об'єкти, що мають вартість і є рухомим (грошові кошти, цінні папери, продукти харчування, комп'ютерна	1. Підготовка: підбір складу учасників та розподіл ролей між ними; встановлення об'єкта замаху й місця його перебування; вибір часу вчинення злочину та шляхів найбільш безпечного відходу з місця події. 2. Реалізація злочинного умислу: а) з проникненням у приміщення: – шляхом зламу перешкод, з	1. Матеріальна: а) на місці проникнення: – сліди знарядь зламу; – сліди пальців рук, долонею, рукавичок; – мікрОВОлокна одягу; – сліди готування до злочину; б) у приміщенні:	Характеризується низьким освітнім рівнем, зловживання алкоголем або наркотиками, значним відсотком підлітків та

техніка, транспортні засоби та їх складові частини тощо) та нерухомим (квартири, будинки, земельні ділянки, гаражі тощо) майном	використанням інструментів, технічних засобів чи мускульної сили; – через відкриті вікна, балкони, під виглядом працівника організації або шляхом вільного доступу. б) без проникнення: крадіжки валіз та ручної поклажі, кишенькові, з магазинів, торговельних палаток, автомобілів, вантажів на залізничному, автомобільному, річковому транспорті. 3. Приховання крадіжок: – знищення знарядь, предметів та слідів злочину; – пошук місць зберігання викраденого; – швидкий збут майна або його надійне приховання; – викидання майна під час виникнення небезпеки затримання тощо.	– сліди рук та взуття; – речі та предмети, випадково залишені злочинцем; – мікрооб'єкти у вигляді слини, поту, крові, залишки їжі; в) під час дослідження шляхів відходу: – сліди взуття; – упаковка викрадених речей; – сліди транспортних засобів тощо. 2. Ідеальна: показання потерпілого, свідків, підозрюваного, інших учасників кримінального провадження.	осіб раніше судимих. Крадіжки вчиняють особи обох статей, за віком від 14 до 50 років.
---	---	---	--

До обставин, що підлягають встановленню, належать наступні з них: – де, коли, при яких обставинах відбулася крадіжка;

– яке конкретне майно було об'єктом злочинного зазіхання;

– кому належить майно, яке його призначення, якими ознаками воно характеризується, у якому стані і у яких умовах знаходилося на момент вчинення злочину;

– чим підтверджується, що майно насправді знаходилося у конкретному місці та було викрадене;

– яким є розмір шкоди, завданої власнику; чи не пов'язаний злочин із заподіянням іншої шкоди, кому та у результаті яких дій вона завдана;

– які заходи здійснював власник для забезпечення збереження майна і чому вони не сприяли запобіганню крадіжки;

– хто саме вчинив чи міг вчинити крадіжку;

– якими були дії злочинця під час підготовки до вчинення крадіжки;

– із застосуванням яких знарядь і технічних засобів злочинець проник у приміщення (квартиру, магазин, склад тощо);

– яким шляхом і у який спосіб злочинець прибув на місце події й зник звідти.

Типова слідча ситуація № 1 – факт крадіжки виявлено, підозрюваного затримано з речовими доказами або за «гарячими слідами».

Напрями вирішення:

1. Вилучення предметів злочинного зазіхання.
2. Проведення обшуку за місцем проживання.
3. Огляд місця події, виявлення й вилучення матеріальних слідів злочину.
4. Допит потерпілого і свідків.
5. Допит підозрюваного.
6. Пред'явлення людей чи речей для впізнання.
7. Призначення необхідних судових експертиз (дактилоскопічної, трасологічної, судово-медичної, товарознавчої тощо).
8. Проведення слідчого експерименту.

Типова слідча ситуація № 2 – факт крадіжки встановлений, наявні відомості про злочинця, але він не затриманий.

Напрями вирішення:

1. Огляд місця події.
2. Допит потерпілого чи представника юридичної особи.
3. Призначення необхідних експертиз по об'єктах, вилучених під час проведення огляду.
4. Допит свідків.
5. Складання, по можливості, композиційного портрету.
6. Використання даних криміналістичних обліків (за способом вчинення злочину, залишеними слідами чи описанням ознак зовнішності).
7. Проведення слідчого експерименту.
8. Направлення доручення оперативним підрозділам на проведення оперативно-розшукової діяльності.

Типова слідча ситуація № 3 – факт крадіжки встановлений, але будь-які відомості про злочинця відсутні.

Напрями вирішення:

1. Огляд місця події.
2. Допит потерпілого.
3. Призначення необхідних судових експертиз.
4. Допити свідків, зокрема розвідувальні.
5. Постановка предметів злочинного зазіхання на облік.
6. Перевірка злочину за способом вчинення злочину та за іншими обліками.
7. Направлення доручення оперативним підрозділам на проведення оперативно-розшукової діяльності.

2. Основи методики розслідування грабежу (стаття 186 КК України)

Під час вчинення грабежу злочинець прагне заволодіти матеріальними цінностями та (або) спричинити шкоду здоров'ю потерпілого. Такі злочини звичайно мають одномоментний характер і вчиняються здебільшого у громадських місцях. При цьому злочинці враховують певні обставини (місце події, риси, властиві особі потерпілого, характер майна, яким передбачається

заволодіти) і визначають спосіб, час, знаряддя і засоби, що можуть бути використані під час вчинення злочину.

Предмет злочинного посягання	Спосіб вчинення злочину	Слідова картина	Особа злочинця
Грошові кошти, мобільні телефони, годинники, прикраси, інше різноманітне рухоме майно, що має вартість	Підготовка, безпосереднє вчинення та приховання відкритого заволодіння майном із застосуванням насильства, яке не є небезпечним для життя і здоров'я громадян, або погрози такого насильства, з використанням темряви, у безлюдних або малолюдних громадських місцях, відкрито і зухвало, зокрема шляхом підходу ззаду. Злочини що вчиняються на підприємствах, в установах та організаціях, здійснюються, як правило, у денний час, шляхом безперешкодного проникнення в приміщення чи зламу замкнених приміщень.	1. Матеріальна: – тілесні ушкодження у потерпілого і нападника; – сліди боротьби; – мікрочастки; – відсутність на місці події предметів злочинного зазіхання; – сліди взуття, пальців рук, зубів; – сліди знарядь вчинення злочину тощо; 2. Ідеальна: показання потерпілого, свідків, підозрюваного, інших учасників кримінального провадження.	Здебільшого чоловічої статі у віці від 14 (злочини вчиняють, як правило, в групі) до 30 років, які характеризуються зухвалістю, нігілізмом до закону, антисоціальною поведінкою, у т.ч. вчиненням аналогічних злочинів у минулому.

Типова слідча ситуація № 1 – інформація про вчинений грабіж надійшла в момент вчинення злочину, особа затримана.

Напрями вирішення:

1. Особистий обшук затриманого, вилучення і огляд предмета злочинного зазіхання.
2. Огляд місця події.
3. Допит підозрюваного.
4. Допит потерпілого
5. Допит можливих свідків.
6. Пред'явлення для впізнання людей чи/або речей.
7. Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб.
8. Призначення, за необхідності, судово-медичної та інших видів експертиз.
9. Слідчий експеримент за участі потерпілого чи підозрюваного.
10. Обшук житла чи іншого володіння особи підозрюваного.

Типова слідча ситуація № 2 – Повідомлення, яке надійшло, свідчить про вчинення грабежу конкретною особою, яка з місця вчинення злочину зникла.

Напрями вирішення:

1. Огляд місця події.
2. Допит потерпілого і свідків.
3. Обшук житла чи іншого володіння підозрюваного.
4. Затримання підозрюваного, його особистий обшук.
5. Допит підозрюваного.
6. Пред'явлення для впізнання.

7. Якщо проведені пошукові заходи не дали можливість встановити місце перебування підозрюваного, початковий етап розслідування закінчується оголошенням підозрюваного в розшук та наданням доручень оперативним підрозділам про його розшук.

Типова слідча ситуація № 3 – існує інформація про факт вчинення грабежу невідомою особою.

Напрями вирішення:

1. Огляд місця події.
2. Допит потерпілого і свідків-очевидців.
3. Після одержання первинної інформації про подію організація переслідування особи за «гарячими слідами».
4. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій.
5. Перевірка осіб, затриманих за вчинення адміністративних правопорушень, з метою виявлення у них викраденого майна або слідів злочину на тілі та одязі;
6. Постановка на облік викраденого майна.
7. Направлення доручення оперативним підрозділам на проведення оперативно-розшукової діяльності.

3. Основи методики розслідування шахрайства (статті 190 КК України) та заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (стаття 192 КК України)

Шахрайський обман являє собою такий вплив на поведінку власника майна або особи, що відає майном чи охороняє його, який здатний ввести цю особу в оману відносно добровільних дій з передачі майна винному. Такі дії шахрая передбачають передачу злочинцю майна самим потерпілим або іншою особою.

Обман під час вчинення шахрайства – це повідомлення неправдивих відомостей або приховання, умовчання певних обставин, повідомлення про які було обов'язковим у даній ситуації. Ці дії повинні передувати заволодінню майном. За своїм змістом і формами обман буває різноманітним і може стосуватися предмета, подій, дій і фактів.

Зловживання довірою полягає в тому, що шахрай для заволодіння майном потерпілого використовує близькі, довірчі стосунки з ним. Довіра може породжуватися службовими, родинними стосунками, особливою довірливістю потерпілого.

Предмет злочинного посягання	Спосіб вчинення злочину	Слідова картина	Особа злочинця
Рухоме чи нерухоме майно, що має вартість, а також право на таке майно (заволодіння документами, що надають право вступити у спадщину, отримати майно за заповітом, вимагати виконання майнових зобов'язань та ін.)	1. Заволодіння майном за підробленими документами. 2. Незаконне отримання державних пенсій або інших виплат. 3. Отримання авансу за обіцянку виконати певні роботи. 4. Підміна предметів продажу, обміну і грошових коштів. 5. Продаж виробів нижчої якості. 6. Заволодіння предметами угоди без наміру виконати зобов'язання за договором. 7. Обрахування потерпілого при розміні великих купюр грошей або при купівлі. 8. Позичання грошей без наміру їх повернути. 9. Шлюбні афери тощо.	1. Матеріальна: – використані шахраєм засоби – предмети для введення особи в оману (біжутерія, грошова «лялька», продане потерпілому зілля, підроблені грошові купюри чи документи, що залишилися у ошуканих осіб); – сліди злочинної діяльності, відображені у документах та їх реквізитах; – сліди, виявлені на предметах, залишених шахраєм (сліди рук, мікросліди, запахові сліди тощо). 2. Ідеальна: показання потерпілого, свідків, підозрюваного, інших учасників кримінального провадження.	У більшості випадків не знайомий з потерпілим, має сильний дар уяви, здатність впливу і вміння переконувати, хитрий, брехливий, обізнаний в психології. Спостережливий, має швидку реакцію на зміну обстановки. Шахраї використовують можливості перевілення, встановлюють контакт з людьми різних типів, обирають відповідну манеру поведінки. За віком: під час вчинення одиночних дій – обох статей у віці від 20 до 40 років; групових – переважно чоловічої статі у віці від 18 до 30 років.

Типові слідчі ситуації розслідування шахрайства

Перша – шахрай відомий, є достатні фактичні дані, що свідчать про вчинення злочину саме ним.

Друга – особа підозрюваного у шахрайстві відома, але він переховується від слідства та суду.

Третя – шахрай відомий, але його злочинні дії завуальовані під виглядом законних правочинів.

Четверта – особа, яка вчинила шахрайство, невідома.

Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій

1. Допит потерпілого є основним важливим засобом збирання доказів. Детальний допит потерпілого має важливе значення, оскільки надає можливість встановити обставини, що дозволяють організувати невідкладний розшук злочинців та пошук викраденого майна, висунути обґрунтовані версії про особу шахраїв.

Під час допиту потерпілого з'ясовують наступні обставини:

- де, коли, через кого, за яких обставин потерпілий познайомився із шахраєм (фірмою, від імені якої виступав злочинець);
- яку мету переслідував потерпілий, спілкуючись із шахраями;
- яким майном заволоділи злочинці, його кількість, вартість, прикмети, фізичні характеристики, наявність документації, що підтверджують перебування його у власності потерпілого тощо;
- чи знає він особу шахрая, як він себе поводить з потерпілим, що говорив, які дії виконував;
- скільки разів відбувалися зустрічі із шахраєм, де, коли, їх тривалість;
- що обіцяв потерпілому шахрай;
- що вимагав та отримав від нього;
- хто був свідком вчиненого шахрайства;
- яка була видимість та інші погодні умови у момент вчинення злочину;
- кому першому потерпілий повідомив про те, що сталося та які заходи виконав до переслідування злочинця;
- ступінь участі у шахрайстві кожної з підозрюваних осіб;
- прикмети шахраїв та одягу, звички, манера розмовляти, жестикулювати, ходити;
- при використанні шахраєм транспортного засобу – його марка, колір, номер, відмінні ознаки;
- чи не говорили злочинці з акцентом, якої національності вони могли бути;
- чи не залишені злочинцями записки, документи, інші речові докази (наявні речі повинні бути вилучені, оглянуті та приєднані до матеріалів кримінального провадження);
- причини несвоєчасного звернення до правоохоронних органів.

2. Допит свідків. Незважаючи на прагнення шахраїв обманути потерпілого за відсутності очевидців, майже завжди вдається встановити свідків, які можуть повідомити певну інформацію про вчинений злочин. Ці свідки можуть не бачити сам факт передачі цінностей потерпілим шахраю, але вони можуть бачити потерпілого та шахрая разом, чути їх бесіду, спостерігати поведінку шахрая до вчинення злочину та після нього.

Залежно від змісту отриманих даних, свідків у кримінальних провадженнях про шахрайство можна класифікувати таким чином:

- 1) очевидці дій злочинців з обману та отримання майна або права на нього;
- 2) обізнані про дії злочинця в період залишення місця шахрайства;
- 3) обізнані про обставини, що передували шахрайству;

4) обізнані про факти перевезення, розвантаження, зберігання викраденого майна та інші посткримінальні дії;

5) обізнані про факти використання викраденого майна.

З урахуванням наведеної класифікації визначається предмет допиту різних категорій свідків.

Перша група свідків включає осіб, які володіють інформацією про виготовлення шахраями документів або їх підробку, особу самих шахраїв. Вони можуть повідомити про прикмети зовнішності шахраїв, їх спільників тощо.

До 2-3 груп належать особи, які не знають та не здогадуються про факт шахрайства, не звертають уваги на ознаки зовнішності шахрая, його окремі дії, не уважно вивчають надані шахраєм документи та предмети. Через це такі свідки не завжди можуть дати вичерпні відповіді про прикмети злочинця, особливості його поведінки.

До 4 групи належать також особи, які перевозили чи супроводжували перевезення предметів шахрайства, а також особи, які бачили це перевезення. Ці свідки можуть повідомити про час передачі та місце зберігання майна, прикмети шахраїв, їх зв'язки.

До останньої групи можливо віднести осіб, які знають про факти значної витрати шахраєм грошей (сусіди, близькі, рідні, знайомі), а також працівники розважальних закладів. Їх інформація корисна для встановлення причетності особи до шахрайства. Також це особи, яким шахрай або співучасники продали або пропонували купити майно. Таким особам можуть бути відомі джерела отримання цього майна.

3. Допит підозрюваного ускладнюється вчиненням злочину особами достатньо освіченими, хитрими, добре обізнаними в різних сферах життя та психології людини. ***Значення допиту підозрюваного визначається тією роллю, яку відіграють його показання, які є не лише джерелами доказів, але і засобом захисту.*** Саме ці особи знають обставини вчиненого злочину, співучасників, місце знаходження майна, отриманого шахрайським шляхом, спосіб вчинення злочину. Тактика допиту повинна будуватися з урахуванням відомостей про особу допитуваного; факту виявлення речових доказів, що відносяться до вчиненого шахрайства, показань очевидців та потерпілих, які можуть впізнати підозрюваного, висновків судових експертиз тощо.

У випадку визнання винним своєї вини, у нього слід встановити:

- чи давно займається шахрайством;
- коли, де та за яких обставин вчинене шахрайство;
- якими відомостями про потерпілого володіє, за яких обставин познайомився, яким чином підшукується жертва;
- яким способом вчинено шахрайство, як воно готувалося та які заходи вживалися для його приховання;
- хто є співучасниками злочину та їх роль у досягненні злочинної мети;
- яке майно та цінності отримані від потерпілого, де зберігаються, кому реалізовані;

– які ще злочини вчинені підозрюваним та злочинною групою, до якої він належить.

Якщо особа не дає правдивих показань, на початку допиту необхідно встановити, де вона знаходилася на момент вчинення шахрайства. Це потрібно для перевірки алібі допитуваного, яке він може висунути. Злочинці у зв'язку із виявленням у них здобутого злочинним шляхом майна або його фрагментів, ярликів, чеків висувають різноманітні версії про їх походження (придбання у незнайомих, підкидання сторонніми особами або працівниками правоохоронних органів, випадкова знахідка, згода взяти на зберігання за невелику винагороду через довірливість тощо).

4. Обшук проводиться з дотриманням загальних тактичних вимог, розроблених криміналістикою: раптовість, планомірність, послідовність, використання криміналістичної техніки. Але обшук у кримінальних провадженнях про шахрайство має певні особливості, що стосуються розшукуваних об'єктів та місця пошуку.

У більшості випадків основними об'єктами пошуку є грошові кошти; ювелірні прикраси та цінності; документи та обладнання і технічні засоби для виготовлення їх та окремих реквізитів (печатки, штампи, реактиви для виведення текстів, комп'ютери, кліше, бланки, барвники); копіювальна техніка; підроблені накладні, листи, чеки, листи, підроблені дорогоцінності, грошові або матеріальні «ляльки», різноманітне зілля. Під час проведення обшуку вилучаються також одяг, взуття, інші предмети, що використовувалися у процесі шахрайства; документи, записи, що свідчать про контакт з потерпілим та іншими можливими потерпілими, готування до злочину тощо. До предметів, які підлягають вилученню під час обшуку можуть належати також: аркуші з паперу з пробними відбитками, ганчірки для витирання рук, забруднені тонером, фарбою, ємності з-під тонера, фарби, хімікатів, використані картриджі.

Подальший перелік об'єктів обшуку визначається специфікою діяльності потерпілого та злочинця, способами шахрайства тощо.

Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою як кримінальне правопорушення, передбачене статтею 192 КК України, знаходиться у розділі VI Особливої частини «Злочини проти власності» та має багато спільних рис із шахрайством з кримінально-правової точки зору та методику їх розслідування.

Відмінність полягає у тому, що особа не заволодіває чужим майном або правом на чуже майно, а заподіяння майнової шкоди здійснюється за рахунок чужого майна або права на чуже майно, яке не виходить з володіння власника, а лише не надходить до нього (*протиправне використання чужого майна чи послуг майнового характеру; обернення на свою користь або користь третіх осіб коштів, що повинні були надійти юридичній або фізичній особі за надання певних послуг, особою, яка не наділена повноваженнями на одержання таких коштів*).

Тема 3
«Методика розслідування кримінальних правопорушень проти безпеки дорожнього руху»

Годин на тему – 1
Занять – 1 (1 академічна година)

Навчальна мета: узагальнити та систематизувати знання дізнавачів щодо поняття, ознак, видів, форм, причин та проявів кримінальних проступків пов'язаних з ДТП та проти громадського (публічного) порядку; удосконалити вміння ідентифікувати кримінальні проступки проти волі, честі та гідності; підвищити знання у сфері особливостей розслідування кримінальних проступків проти волі, честі та гідності.

Міжтематичні зв'язки: права людини, верховенство права, конституціоналізм; толерантність та недискримінація в роботі поліцейського; взаємодія поліції та суспільства; затримання особи; особливості використання спеціальних знань під час досудового розслідування.

План лекції

- 1. Основи методики розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (частина 1 статті 286 КК)**
- 2. Основи методики розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом (частина 1 статті 289 КК).**

- 1. Основи методики розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (частина 1 статті 286 КК)**

Дорожньо-транспортна пригода – подія (небезпечний випадок), що сталася під час руху дорожнього транспортного засобу, унаслідок якої загинули або травмовані люди чи завдані матеріальні збитки (пункт 2 Порядку обліку дорожньо-транспортних пригод, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2005 року № 538).

Криміналістична характеристика

Предмет злочинного посягання	Спосіб вчинення злочину	Слідова картина	Особа злочинця
Транспортні засоби (ТЗ),	1. Наїзд на пішоходів, велосипедистів,	Матеріальна: 1. Сліди тиску, ковзання чи	Особа злочинця – від 16 років,

оточуюча обстановка, вантаж. Специфічний об'єкт посягання – життя людини та її тілесна організація.	перешкоди. 2. Зіткнення ТЗ засобів. 3. Перекидання ТЗ. 4. Падіння пасажирів, випадання вантажу. 5. Інші дорожньо-транспортні події.	тертя, залишені вузлами ходової частини ТЗ, бампером, переднім чи боковим облицюванням, іншими виступаючими частинами ТЗ. 2. Деталі та частини, відокремлені від ТЗ, сліди вантажу. 3. Сліди контактної взаємодії ТЗ з оточуючою обстановкою. 4. Сліди оточуючої обстановки на ТЗ. Ідеальна: показання потерпілого, свідків, підозрюваного, інших учасників кримінального провадження.	яка знаходиться за кермом ТЗ і якій притаманні надмірна самовпевненість, недостатня професійна підготовка, зневажливе ставлення до Правил дорожнього руху.
---	---	--	--

Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування дорожньо-транспортної пригоди (ДТП):

1. Чи має місце ДТП, чи інша подія; якщо ДТП, то який її вид.
2. Механізм ДТП, виходячи з взаєморозташування учасників руху, їх дій, напрямку руху безпосередньо перед пригодою, під час виникнення аварійної ситуації, в момент самої пригоди та після неї.
3. Час і місце події.
4. Дорожня обстановка в момент ДТП: тип та стан дорожнього покриття, ширина проїжджої частини, наявність чи відсутність розмітки, дорожніх знаків, видимість, інтенсивність руху транспортних засобів та перехожих тощо.
5. Технічний стан ТЗ до пригоди і після неї.
6. Хто здійснив злочинне порушення Правил дорожнього руху і в чому конкретно воно полягало.
7. Наслідки ДТП, їх характер та розмір завданої шкоди.
8. Причинний зв'язок між порушенням Правил дорожнього руху та наслідками, що сталися.
9. Особистість та психофізіологічний стан учасників ДТП (професійна підготовка водіїв, стаж їх роботи, стан здоров'я, наявність фізичних вад, час перебування за кермом, стан алкогольного сп'яніння тощо).

Типова слідча ситуація № 1 – ТЗ та свідки знаходяться на місці події.

Напрями вирішення:

1. Огляд місця ДТП для встановлення його механізму та наслідків.
2. Допит свідків (учасників події, а також осіб, які мають будь-яку інформацію про подію).
3. Проведення, за необхідності, одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.
4. Проведення слідчого експерименту.
5. Призначення необхідних експертиз (судово-медичної, автотехнічної, трасологічної тощо).

Типова слідча ситуація № 2 – водій ТЗ, який вчинив дорожньо-транспортну пригоду, зник, залишивши на місці події ТЗ, його особа невідома.

Напрями вирішення:

1. Огляд місця ДТП.
2. Допит водія, якому завдані тілесні ушкодження.
3. Встановлення власника ТЗ за обліками органів внутрішніх справ.
4. Допит свідків.
5. Допит власника ТЗ і встановлення, хто ще міг знаходитися за кермом його ТЗ.
6. Проведення пред'явлення для впізнання.
7. За необхідності – одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб.
8. Призначення необхідних експертиз (судово-медичної, трасологічної, криміналістичної матеріалів і речовин тощо) для встановлення, хто саме був за кермом ТЗ.

Типова слідча ситуація № 3 – водій зник з місця події разом з ТЗ.

Напрями вирішення:

1. Огляд місця ДТП та дослідження залишених на місці події матеріальних слідів.
2. Надання доручення для встановлення водія та його ТЗ.
3. Допит водія, якому завдані тілесні ушкодження, та свідків події.
4. Проведення слідчого експерименту.
5. Призначення необхідних експертиз для дослідження об'єктів, вилучених під час огляду місця події.

На наступному етапі розслідування типовими є ситуації:

1. Особа, яка підозрюється у вчиненні ДТП, в повному обсязі визнає свою вину – проводяться слідчі (розшукові) дії, спрямовані на підтвердження і закріплення винності цієї особи у порушенні конкретних вимог Правил дорожнього руху.

2. Підозрюваний заперечує свою участь у ДТП або, не заперечуючи цього, запевняє, що під час ДТП не він керував ТЗ – продовжується аналіз і оцінка матеріальної (наявність слідів рук, мікрочасток, тілесних ушкоджень та їх характер) та ідеальної (показання як учасників ДТП, так і свідків) слідової картини з метою визначення, хто саме знаходився за кермом в момент ДТП.

3. Водій не заперечує своєї участі у ДТП, але й не визнає себе винним в порушенні Правил дорожнього руху – за наявності доказів, що підтверджують винність такої особи, проводиться комплекс тактичних прийомів, спрямованих на зміну негативної установки підозрюваного (ознайомлення з процесуальними документами, роз'яснення сутності висновків експертів та можливостей майбутніх експертиз, що можуть бути призначені, пред'явлення найбільш вагомих доказів тощо).

Типовими версіями про причини ДТП є наступні з них:

1. Порухшення Правил дорожнього руху водієм.
2. Груба необережність зі сторони потерпілого.
3. Технічна несправність транспортного засобу.
4. Небезпечна дорожня ситуація виникла за вини третіх осіб.
5. Інценування з метою уникнення відповідальності по іншому злочину.
6. Використання транспортного засобу як знаряддя вчинення іншого кримінального правопорушення.
7. Випадковий збіг обставин, що не охоплює передбачення водія та інших учасників дорожнього руху.

Зазначені загальні версії конкретизуються окремими, до яких належать такі з них:

1. Водій грубо та свідомо порушив Правила дорожнього руху.
2. Водій завчасно сприймав небезпечну ситуацію, але легковажно розраховував на її запобігання.
3. Водій неправильно оцінив дорожню обстановку, не передбачив небезпеки, яка виникла, хоча за конкретними обставинами повинен і мав змогу її передбачити.
4. Неправильні дії водія стали відповідною реакцією на порушення Правил дорожнього руху іншими особами.

Під час розслідування ДТП проводяться:

Огляд місця події як невідкладна слідча (розшукова) дія, спрямована на визначення механізму ДТП, а також встановлення:

- типу покриття і ширини проїжджої частини, стану дорожнього покриття та його дефектів;
- радіусу повороту і профілю дороги;
- наявності й розташування дорожніх знаків, світлофора, переходів;
- слідів руху та гальмування ТЗ;
- характеру пошкоджень на ТЗ, виявлення слідів наїзду, зіткнення, перекидання тощо;
- визначення технічного стану ТЗ, його окремих агрегатів та механізмів.

Залежно від виду ДТП існує специфіка обставин, які необхідно встановити, як правило, за участі спеціаліста (експерта-криміналіста, автотехніка, судово-медичного експерта, біолога тощо) під час проведення огляду.

При наїзді на пішохода визначають:

- величину слідів гальмування та їх розташування на полотні дороги;
- ширину проїжджої частини (повну ширину не зайняту перешкодами);
- розташування місця наїзду по відношенню до елементів дороги чи вулиці, ТЗ, які зупинилися та слідів гальмування;
- місцезнаходження та позу постраждалого;

– напрям руху ТЗ та пішохода, а також шлях, який він пройшов у полі зору водія;

– відстань, яку проїхав ТЗ місця наїзду до повної зупинки та його розташування по відношенню до початкового напрямку руху та елементів дороги;

– частину ТЗ, якою було збито пішохода.

При зіткненні транспортних засобів звертається увага на встановлення:

– напрямку та характеру руху ТЗ перед подією, в момент зіткнення та після неї;

– місця зіткнення та відстані від нього до зупинки транспортних засобів, кути їх розвороту і відхилення від початкового напрямку руху;

– характеру та розміщення на дорозі слідів гальмування та взаємного контакту ТЗ;

– пошкодження, отримані ТЗ в результаті зіткнення, їх розмір та розташування, а також дані про технічний стан ТЗ, наявність вантажу, його вагу та габарити.

При огляді місця події у випадку перекидання чи заносу має бути виявлено:

– радіус та кут повороту ТЗ та коліс його передньої осі;

– вагу, розмір, засоби укладання та укріплення вантажу в кузові ТЗ, а у випадках його переміщення – вид та стан поверхонь, що труться, вантажу і кузова;

– величину слідів гальмування та ковзання бокової чи верхньої частини ТЗ з поверхнею дороги, а також характер, розміри та розташування інших слідів контакту виступаючих частин ТЗ з дорогою;

– вид, розмір та розташування на дорозі нерухомої перешкоди, яка сприяла перекиданню ТЗ;

– стан ТЗ, систем гальмування, протекторів, шин, тиску в них, а також пошкоджень, отриманих при перекиданні.

У випадках випадання пасажирів або вантажів встановлюється:

– висота бортів кузова, наявність вантажу, його вид, вага та габарити, розташування місць для сидіння пасажирів в кузові, висота їх кріплення та стан бортових заборів;

– розташування кріплень, стан днища кузова;

– розташування ТЗ по відношенню до елементів дороги;

– характер, розмір та розташування слідів на місці події.

Під час розслідування ДТП проводяться також допити учасників пригоди та свідків для отримання об'єктивної картини щодо механізму ДТП і встановлення винних осіб. Перевірка одержаних фактичних даних може проводитися під час слідчого експерименту.

Для кримінальних проваджень про ДТП характерним є й інша форма використання спеціальних знань – призначення експертизи. Під час розслідування ДТП призначаються автотехнічні, судово-медичні, трасологічні,

хімічні, криміналістичні матеріалів та речовин, а також комплексні дослідження.

2. Основи методики розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом (частина 1 статті 289 КК).

Криміналістична характеристика

Предмет злочинного посягання	Спосіб вчинення злочину	Слідова картина	Особа злочинця
Всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї, тролейбуси, мотоцикли та інші механічні транспортні засоби, що приводяться в рух за допомогою двигуна з робочим об'ємом не менше 50 куб.см.	Вилучення ТЗ з будь-якою метою всупереч волі власника або законного користувача, з місця стоянки чи під час руху, шляхом запуску двигуна, буксирування, завантаження на інший ТЗ, примушування до початку чи продовження руху тощо.	Матеріальна: – сліди-відображення (ТЗ та його частин, рук, ніг, зубів, знарядь зламу чи інструментів; – сліди біологічного походження (кров, слина, піт); – залишені об'єкти, що належать злочинцю; – мікрооб'єкти тощо. Ідеальна: показання потерпілого, свідків, підозрюваного, інших учасників кримінального провадження.	Особа здебільшого чоловічої статі у віці від 16 до 30 років, що діє таємно або відкрито, шляхом обману чи зловживання довірою, із застосуванням насильства або погроз.

Типова слідча ситуація № 1 – злочинця затримано безпосередньо на місці вчинення кримінального правопорушення чи відразу після його вчинення.

Типова слідча ситуація № 2 – ТЗ виявлено, про особу злочинця є певні дані, але його не затримано.

Типова слідча ситуація № 3 – ТЗ не виявлено, особу злочинця не встановлено, будь-які відомості про нього відсутні.

Характерними для розслідування незаконного заволодіння ТЗ є:

1. Огляд місця події та ТЗ, якщо його виявлено.
2. Допит потерпілого, встановлення місця знаходження документів на ТЗ для його постановки на облік.
3. Допит свідків події чи осіб, які мають будь-які відомості про подію кримінального правопорушення.
4. Пред'явлення для впізнання людей і/або речей.
5. За необхідності – одночасний допит двох чи більше вже раніше допитаних осіб.
6. Обшук у житлі чи іншому володінні особи, яка вчинила незаконне заволодіння ТЗ.
7. Призначення необхідних судових експертиз.

Проведення початкових невідкладних слідчих (розшукових) дій для вирішення цих ситуацій спрямоване на збирання й дослідження фактичних даних, до яких належать відомості про:

- транспортний засіб, щодо якого здійснене незаконне заволодіння (його тип, марка, колір, держномерний знак, номери окремих агрегатів, прикмети ТЗ, документи на нього), сліди його знаходження на місці події (сліди протектора, лакофарбового покриття, паливно-мастильних матеріалів);

- спосіб проникнення до ТЗ (злам приміщень, дверей чи стекол ТЗ, проникнення шляхом вільного доступу, залишені при цьому сліди);

- сліди перебування злочинця на місці події (сліди рук, ніг, мікрооб'єкти, залишки загублених чи викинутих предметів, що йому належали тощо);

- прикмети особи з метою розпочати її пошук за «гарячими слідами»;

- встановлення свідків, які бачили особу, запам'ятали її та можуть впізнати;

- вилучення матеріальних слідів, експертне дослідження яких надає можливість здійснити групофікацію чи ідентифікацію особи, яка незаконно заволоділа ТЗ.

Тема 4

«Методика розслідування кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ч. 1 ст. 309, ч. 1 ст. 310 КК)»

Годин на тему – 1

Занять – 1 (1 академічна година)

Навчальна мета: узагальнити та систематизувати знання дізнавачів щодо поняття, ознак, видів, форм, причин та проявів кримінальних проступків пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; удосконалити вміння ідентифікувати кримінальні проступки проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, підвищити знання у сфері особливостей розслідування кримінальних проступків проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Міжтематичні зв'язки: права людини, верховенство права, конституціоналізм; толерантність та недискримінація в роботі поліцейського; взаємодія поліції та суспільства; затримання особи; особливості використання спеціальних знань під час досудового розслідування.

План лекції

- 1. Загальна характеристика нормативно-правової регламентації обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів**
- 2. Основи методики розслідування виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту**

1. Загальна характеристика нормативно-правової регламентації обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів

Чинний Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 року № 770. Перелік містить 4 таблиці, що поділяються на списки:

Таблиця 1:

Список 1 – особливо небезпечні наркотичні засоби, обіг яких заборонено (героїн, канабіс, макова солома, опій тощо).

Список 2 – особливо небезпечні психотропні речовини, обіг яких заборонено (катинон, парагексил, тенамфетамін тощо).

Список 3 – рослини, які містять наркотичні засоби та психотропні речовини і обіг яких допускається для промислових цілей (рослини виду мак снотворний, рослини роду коноплі).

Таблиця 2:

Список 1 – наркотичні засоби, обіг яких обмежено (бупренорфін, ізометадон, кодеїн, морфін тощо).

Список 2 – психотропні речовини, обіг яких обмежено (амфетамін, глутетимід, дронабінол тощо).

Таблиця 3:

Список 1 – наркотичні засоби, обіг яких обмежено і стосовно яких допускаються виключення деяких заходів контролю (препарати ацетилдигідрокодеїну, пропіраму, кокаїну, опію або морфіну тощо).

Список 2 – психотропні речовини, обіг яких обмежено і стосовно яких допускаються виключення деяких заходів контролю (барбітал, бромазепам, феназепам тощо).

Таблиця 4:

Список 1 – прекуртори, обіг яких обмежено і стосовно яких встановлюються заходи контролю (ефедрин, лізергінова чи фенілоцтова кислота тощо).

Список 2 – прекуртори, стосовно яких встановлюються заходи контролю (ацетон, толуол, сірчана чи соляна кислота тощо).

Отже, наркотичні засоби – речовини природні чи синтетичні, препарати, рослини, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Психотропні речовини – речовини природні чи синтетичні, препарати, природні матеріали, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – заборонені до обігу в Україні речовини природного чи синтетичного походження, не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні до хімічної структури і властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких ці речовини відтворюють.

Прекуртори наркотичних засобів і психотропних речовин – речовини, які використовуються для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

(Стаття 1 Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекуртори» від 15 лютого 1995 року № 60-95/ВР).

Невеликі (наступає адміністративна відповідальність відповідно до статті 44 КУпАП), великі та особливо великі розміри (кваліфікуючі ознаки для кримінальної відповідальності за частинами 2, 3 статті 309 КК) наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 1 серпня 2000 року № 188.

2. Основи методики розслідування виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту

Криміналістична характеристика незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту

Предмет злочинного посягання	Спосіб вчинення злочину	Слідова картина	Особа злочинця
Наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналогів і прекурсори, визначені відповідно до Переліку, затвердженого КМУ.	Вчинення дій, що є кримінально караними – виготовлення предметів злочинного посягання, їх придбання, зберігання, перевезення чи пересилання.	Матеріальна: 1. Наркотичні засоби рослинного чи синтетичного походження, психотропні речовини, їх аналогів і прекурсори, вилучені під час досудового розслідування. 2. Сліди виготовлення зазначених засобів і речовин, залишені на побутових предметах (м'ясорубки, преси, миски тощо) та лікарських засобах (бинти, тампони). 3. Сумки, портфелі, упаковки і контейнери для зберігання, перевезення чи пересилання предметів злочинного посягання. 4. Нашарування наркотичних засобів, психотропних речовин на предметах оточуючої обстановки. 5. Сліди рук, мікрооб'єкти, залишки наркотичних засобів чи психотропних речовин у організмі, тілесні ушкодження від їх вживання. Ідеальна: показання свідків, підозрюваного, інших учасників кримінального провадження.	Особа злочинця – обох статей від 14 до 40 років, які почали вживати наркотичні засоби чи психотропні речовини або є наркозалежними.

Типова слідча ситуація № 1 – є дані про незаконний обіг наркотиків і особу злочинця, який затриманий з речовими доказами.

Напрями вирішення:

1. Одержання рапорту працівників ОВС про виявлення факту незаконного обігу наркотиків.
2. Огляд виявлених об'єктів, їх вилучення.
3. Допит свідків (очевидців, понятих, працівників оперативних підрозділів, дільничного інспектора тощо).
4. Призначення судово-хімічної експертизи.
5. Допит підозрюваного.
6. За необхідності – одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, пред'явлення для впізнання речей або людей.
7. У випадку перебування підозрюваного на диспансерному обліку – призначення судово-психіатричної експертизи.

Типова слідча ситуація № 2 – є дані про вилучення наркотичних засобів, але не встановлена їх приналежність конкретній особі.

Напрями вирішення:

1. Огляд місця події (приміщення чи ділянки місцевості), вилучення виявлених наркотичних засобів та їх упаковка.
2. Огляд осіб, які знаходилися на місці виявлення наркотичних засобів.
3. Допит зазначених осіб, а також інших свідків (очевидців, понятих тощо).
4. Призначення судово-хімічної та інших необхідних видів експертиз (дактилоскопічної, трасологічної, судово-медичної, почеркознавчої тощо).
5. Перевірка і допит осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів.
6. Пред'явлення для впізнання сумок, пакетів, інших пакувальних матеріалів.
7. Доручення оперативним підрозділам на проведення ОРД.

Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Місцем події, що підлягає *огляду* у кримінальних провадженнях про незаконний обіг наркотиків може бути:

1. Житло чи інше володіння особи, а також заклад чи організація (аптека, лікарня, диспансер, фармацевтичне підприємство, склад тощо), де було затримано особу, де виготовлялися чи були виявлені наркотичні засоби або психотропні речовини, їх аналоги і прекурсори.
2. Ділянки місцевості (поле, ліс, присадибна ділянка тощо).
3. Транспортні засоби (загального (залізничний чи автобусний транспорт) чи особистого (мікроавтобус, автомобіль) користування).

Під час досудового розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту важливими об'єктами пошуку є:

- наркотичні засоби та їх залишки, сировина, напівфабрикати, різноманітні реактиви;
- технічні засоби для їх виготовлення (спиртовий або оцтовий екстракт гашишу, різноманітні прибори зі слідами нашарування коноплі або маку;
- предмети, які могли використовуватися як преси для виготовлення наркотичних засобів;
- бинти, плівки, над якими могла просіюватись конопляна або макова речовина, терези тощо.

Особлива увага приділяється:

- пристосуванням для вживання наркотиків (шприци, трубки тощо);
- тютюновим виробам зі слідами їх насичення гашишним маслом або з добавкою анаші;
- слідам вживання наркотиків (пусті ампули, упаковки від наркотиків, недопалки цигарок тощо);
- бинтам, марлі, іншій тканині, насиченій наркотичним засобом.

Тактика *допиту свідків* визначається залежно від того, до якої категорії вони належать і чи прогнозується одержання від них правдивих свідчень:

1. **Очевидці затримання.** Під час допиту висвітлюються головним чином питання, пов'язані з обставинами затримання особи та намірами позбутися предметів, які викривають її злочинну діяльність або коли вона висуває версію про те, що ці предмети йому не належать.

Якщо особа затримана під час перевезення, виникає необхідність встановити, яким транспортом вона користувалася, які особи її супроводжували, які речі були у неї в руках. З цих питань допитують як свідків осіб із числа попутчиків, водіїв, кондукторів, касирів білетних кас.

2. **Родичі, знайомі, сусіди** допитуються про спосіб життя, коло знайомих, про поїздки і зустрічі підозрюваного. Ці допити доцільно проводити відразу після затримання особи, у тому числі з питань вилучених при затриманні предметів (наркотичні засоби чи психотропні речовини, пристрої для їх виготовлення чи переробки тощо).

3. **Свідки із числа наркоманів**, що поділяються на декілька груп, залежно від того, чи стали вони наркоманами, чи мають наміри вилікуватися. Відповідно від цих обставин залежить правдивість наданих ними показань.

Допит *підозрюваного* спрямований на визначення кола питань, які підлягають обов'язковому встановленню:

а) кому належать вилучені у нього наркотичні засоби чи психотропні речовини;

б) яка мета, джерело і канали їх отримання;

в) обставини отримання (місце, час, кількість, ціна, у кого і на які засоби тощо).

При допиті визначаються наступні деталі: де і за яких обставин зустрілися з продавцем; як домовилися про ціну, спосіб передачі та розрахунку, яку кількість придбав, в якій упаковці, хто перевіряв кількість і якість, прикмети особи, у якої придбав наркотичні засоби тощо.

Питання на вирішення судово-хімічної *експертизи* при дослідженні об'єктів рослинного походження:

1. Чи є поданий на дослідження засіб наркотичним.

2. Чи однакові за хімічним складом і мають спільне джерело походження різні зразки речовин.

3. Чи є на поданих предметах сліди наркотичних засобів, а якщо так, то якими засобами вони залишені.

4. Чи є у зразках, вилучених у підозрюваних, наркотичні засоби, а якщо так, то які саме.

Питання на вирішення судово-фармакологічної *експертизи* при дослідженні лікарських засобів синтетичного походження:

1. Чи є дана речовина ліками, а якщо так, то якими саме.

2. Чи може даний лікарський засіб прийматися без призначення лікарем.

3. Чи є в ліках будь-які домішки, в яких кількостях.

4. Який вміст наркотичних засобів у поданих на експертизу ліках.

**Криміналістична характеристика посіву або вирощування
снотворного маку чи конопель**

Предмет злочинного посягання	Спосіб вчинення злочину	Слідова картина	Особа злочинця
Будь-які види снотворного маку чи конопель (опійний або олійний мак, індійська чи іншого сорту конопля тощо).	Посів – висівання насіння або посадка розсади на певній земельній ділянці. Вирощування – догляд за посівами або сходами (спушування, прополювання, проріджування, полив, підживлення тощо) з метою доведення їх до стадії досягання.	Матеріальна: 1. Ділянка місцевості (поле, ліс, пустища, присадибна ділянка тощо). 2. Ознаки догляду за посівами нарковмісних рослин. 3. Стан виявлених культур на момент огляду. 4. Наявність сторонніх рослин, які маскують нарковмісні. 5. Сліди перебування особи, тварин, транспортних засобів. 6. Залишені особою предмети. 7. Ознаки зберігання наркотичних засобів. Ідеальна: показання свідків, підозрюваного, інших учасників кримінального провадження.	Мешканці сільської місцевості чи приватного сектору незалежно від статі та віку, здебільшого не судимі за аналогічні злочини, які не мають належного дозволу. За відсутності кваліфікуючих ознак такі особи вирощують снотворний мак чи коноплю для власних потреб.

Типові слідчі ситуації і тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій має спільні положення з розслідуванням незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту з урахуванням наявних особливостей, визначених у криміналістичній характеристиці.

Огляд місця події проводиться після одержання інформації про посів або вирощування снотворного маку чи конопель. Під час огляду встановлюються спосіб вчинення кримінального правопорушення та конкретна кількість рослин, заборонених для вирощування без спеціального дозволу, визначаються способи його приховання, фіксується слідова картина, вилучаються матеріальні сліди.

Допити свідків та підозрюваного, інших учасників кримінального провадження проводяться для встановлення обставин, які підлягають доказуванню і торкаються навмисного посіву снотворного маку чи конопель на певній ділянці місцевості та конкретних дій, спрямованих на їх вирощування та приховання способів вчинення цього кримінального правопорушення.

Під час проведення судових *експертиз* доводиться, що рослини та їх частини містять в собі наркотичні речовини, що можуть бути використані під час вчинення інших кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів.

Зокрема, на вирішення експертам-агротехнікам можна поставити питання:

1. Чи мають посіви нарковмісних культур дикоростущий або культурний характер, з урахуванням розміщення рослин, відстані між кущами, догляду,

щільності посіву, висоти кущів, долі зайнятої під рослини площі присадибної ділянки та інших ознак.

2. Яка приблизна кількість врожаю даних посівів, що очікується.

Можуть бути призначені також судово-хімічна, біологічна, ґрунтознавча та інші види експертиз.

Практичні заняття.

Тема «Заходи забезпечення кримінального провадження. Запобіжні заходи. Затримання особи. Затримання окремих категорій осіб. Слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії. Допит неповнолітнього потерпілого та підозрюваного»

План практичного заняття (2 год.)

1. Практичне завдання на відпрацювання навичок розмежування заходів забезпечення кримінального провадження та їх реалізація
2. Практичні завдання на відпрацювання навичок щодо затримання особи та затримання окремих категорій осіб «Дії дільничного інспектора поліції при фізичному затриманні особи
3. Практичне завдання на відпрацювання навичок щодо порядку і підстав застосування запобіжних заходів
4. Рольова гра: "Процесуальні вимоги до провадження окремих слідчих (розшукових) дій. Допит неповнолітнього потерпілого та підозрюваного"

Ситуаційні завдання:

Ввідне завдання:

Огерук, який у нічний час підробляє водієм таксі, керуючи власним автомобілем, порушив правила дорожнього руху. Як результат – внаслідок наїзду на пішохода Іванова завдав йому тяжких тілесних ушкоджень. Огеруку було інкриміновано ч. 2 ст. 286 КК України та оголошено про підозру. Слідчий підготував клопотання про відсторонення Огерука від посади

1. *Дайте правову оцінку ситуації.*
2. *Чи правильними є процесуальні дії слідчого із приводу підготовки клопотання?*
3. *Чи вірно обрав слідчий захід забезпечення кримінального провадження?*
4. *Як би Ви вчинили на місці даного слідчого? Відповідь обґрунтуйте.*

Ввідне завдання :

У парку імені Т.Г. Шевченка, що у м. Івано-Франківську по вул Чорновола, 56 був виявлений обгорілий труп. Вжитими першочерговими заходами вдалося встановити, що його сюди доставив на власному автомобілі «Жигулі» д.н.з АТ 50-20 АС чоловік низького зросту, який був одягнений у чорну вітровку. Через 20 хвилин працівники поліції в магазині «Мальва», що розташований у цьому ж парку, виявили низького зросту чоловіка, що був

одягнутий у чорну вітровку, на якій були плями бурого кольору, а на руках мала місце сильна кіптява. Поряд із магазином на стоянці перебував автомобіль «Жигулі» д.н.з АТ 50-20 АС. При появі поліцейських чоловік зробив спробу втекти через туалетну кімнату, однак був ними зупинений. Він відмовився називати свої анкетні дані, а свою спробу вийти пояснив тим, що дуже поспішав. Чоловік був доставлений до відділку поліції.

Чи є підстави для затримання даного громадянина?

Які вимоги має виконати працівник поліції, що здійснив затримання особи, негайно після затримання?

В який спосіб можна встановити дану особу?

Як поступити працівникам поліції із автомобілем?

Ввідне завдання :

Працівники поліції затримали Іванова о 9 год. 05 хв. на місці вчинення квартирної крадіжки та доставили його до відділку поліції через 45 хв. Опісля працівники поліції слідували на виклик про вчинення розбою, а коли повернулися, то оформили протокол затримання, де відзначили час затримання 16 год., а підставу - підозра у вчиненні квартирної крадіжки.

Дайте правову оцінку ситуації.

Чи допущено працівниками поліції порушення вимог чинного КПК?

Якщо так, то яких саме?

З якого моменту особа вважається затриманою?

Ввідне завдання :

У парку імені Т.Г. Шевченка, що у м. Івано-Франківську по вул Чорновола, 56 був виявлений обгорілий труп. Вжитими першочерговими заходами вдалося встановити, що його сюди доставив на власному автомобілі «Жигулі» д.н.з АТ 50-20 АС чоловік низького зросту, який був одягнутий у чорну вітровку. Через 20 хвилин працівники поліції в магазині «Мальва», що розташований у цьому ж парку, виявили низького зросту чоловіка, що був одягнутий у чорну вітровку. Поряд із магазином на стоянці перебував автомобіль «Жигулі» д.н.з АТ 50-20 АС. При появі поліцейських чоловік привітався із ними, а на запитання про анкетні дані повідомив, що його звати Сергєєв Сергій Вікторович, 1978 р.н., Народний депутат України, що підтвердив відповідним посвідченням. Чоловік був доставлений до відділку поліції.

Дайте правову оцінку ситуації.

Чи допущено працівниками поліції порушення вимог чинного КПК?

Якщо так, то яких саме?

Як би Ви діяли на місці цих працівників поліції?

Ввідне завдання :

За вчинення хуліганських дій 2 грудня о 16 год. 10 хв. Петрова була затримана поліцейським. 4 грудня о 15 год. 00 хв. слідчий суддя задовольнив

клопотання слідчого та постановив ухвалу про застосування щодо підозрюваної запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою строком на 60 днів.

25 грудня Петрова була звільнена з під варти, так як була внесена застава, визначена в ухвалі слідчого судді про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. У зв'язку з тим, що Петрова, будучи належним чином повідомлена, не з'являлася за викликом до слідчого без поважних причин та не повідомляла про причини своєї неявки, за рішенням слідчого судді 30 грудня застава була звернена в дохід держави, а відносно Петрової було прийнято рішення про зміну запобіжного заходу у вигляді застави на тримання під вартою.

Дайте правову оцінку ситуації.

Який максимальний строк тримання під вартою під час досудового розслідування та з якого моменту слід обчислювати строк тримання під вартою підозрюваної у даному випадку?

Який максимальний строк тримання під вартою може бути вказаний в ухвалі слідчого судді про зміну Петровій запобіжного заходу у вигляді застави на тримання під вартою?

Рольова гра: "Процесуальні вимоги до провадження окремих слідчих (розшукових) дій. Допит неповнолітнього потерпілого та підозрюваного"

Ввідне завдання №1:

Під час кримінального провадження щодо розслідування зґвалтування неповнолітньої Іваненко В. були розбіжності у показаннях потерпілої та свідків Петрова та Сидорова. Слідчий викликав усіх трьох на одночасний допит. Під час допиту слідчий зачитав показання Іваненко, які вона давала на попередньому допиті, та які на його думку були правдивими, перед тим, як було запропоновано дати показання учасникам цієї слідчої (розшукової) дії.

Оцініть дії слідчого.

Чи дозволяється оголошення показань, наданих учасниками цієї слідчої (розшукової) дії на попередніх допитах?

Якщо так, то за яких умов?

Чи має якесь значення для проведення цього допиту те, що Іваненко є неповнолітньою?

Яких ще учасників для такого допиту необхідно залучити?

Ввідне завдання №2:

01.09.2015 року з магазину №23, що знаходиться по вул. Паничева, 10 була скоєна крадіжка 20 банок кави, 10 коробок шоколадних цукерок, спортивної сумки та грошей в сумі 1137 гривень про яку повідомила продавець Зотова Л.Д.

02.09.2015 року на зупинці біля міського ринку на підставі показань очевидця Павлова Д.М. був затриманий неповнолітній Когут В.В., що проживає в м. Івано – Франківську по вул. Стуса, 15/3 разом зі своєю мамою, в якого під

час затримання було вилучено спортивну сумку з 5-ма банками розчинної кави, 3 коробки шоколадних цукерок.

1. *Дайте правову оцінку ситуації.*
2. *Які слідчі (розшукові) дії слід провести і у якій послідовності?*
3. *Яких учасників слід залучити до їх проведення?*
4. *Як слід зафіксувати хід та результати таких слідчих (розшукових) дій?*

Методичні вказівки щодо проведення.

Слухачі поділяються на 4 підгрупи. Кожна підгрупа отримує текст свого завдання та формує відповіді на питання, що містяться до кейсів.

Приблизний час на вправу – 35 хв. (10 хв. - підготовка, до 25 хв. (по 6 хв. кожна із підгруп) – презентації та обговорення).

Необхідні матеріали та обладнання – фліп-чарт, папір формату А-5, фломастери та маркери.

Інструкція для учасників вправи – кожна із підгруп отримує аркуш формату А-5, готує презентаційний матеріал по відповідях на поставлені запитання. Після завершення роботи відбувається презентація

Поради для тренера – важливо слідкувати за роботою підгруп, не дозволяйте критикувати аутсайдерів, дайте пораду, якщо у когось виникли певні труднощі.

Відповідно до запропонованої вище фабули №2 слухачі повинні провести допит свідка Павлова Д.М. та пред'явлення для впізнання Козута В.В.

Для проведення пред'явлення для впізнання затриманого за участю свідка Павлова Д.М. слухачі відповідно до чисельності навчальної групи поділяються на окремі підгрупи, що будуть виконувати завдання, виходячи із процесуального статусу: слідчий, спеціаліст (за необхідністю), дільничний інспектор, захисник, законний представник, поняті, статисти та вибирають когось із слухачів для відпрацювання процесуальних ролей Павлова Д.М., Козута В.В. Після перегляду слідчої (розшукової) дії інша частина навчальної групи визначає допущені помилки, проводиться обговорення у формі роботи у колі.

Приблизний час на вправу – 35 хв.

У кінці практичної частини заняття інструктор :

- узагальнює проведenu роботу;
- визначає найбільш типові помилки.

Тема «Основи методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи (частина 1 ст. 115 КК (у частині розшуку безвісті зниклих дітей), частина 1 статті 122, стаття 125, частина 1 статті 126, частина 1 статті 129 КК), проти статевої свободи та статевої недоторканності (частина 1 статті 152, частина 1 статті 153, статті 155, 156 КК України) та проти громадського порядку за відсутності кваліфікуючих ознак (частина 1 статті 296 КК України)»

План практичного заняття (2 год.)

1. Визначити криміналістичну характеристику різних видів кримінальних правопорушень.
2. Встановити типовість слідчої ситуації.
3. Розробити комплекс оптимальних дій, спрямованих на вирішення вказаної ситуації.

Методичні вказівки щодо проведення.

Слухачі розділяються на дві групи. Кожна підгрупа отримує текст завдання, спрямованого на усвідомлення значення криміналістичної характеристики, визначення типовості слідчої ситуації, обґрунтування рекомендацій щодо проведення оптимального і доцільного комплексу слідчих (розшукових), за необхідності - негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних і непроцесуальних дій, спрямованих на оптимальне розслідування кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Під час проведення заняття відбувається обговорення можливих варіантів вирішення практичних завдань. Всі відповіді мають бути обґрунтовані з використанням тексту матеріалів до теми та нормативних документів.

Перевірка остаточних варіантів їх вирішення здійснюється шляхом:

- оголошення одним із курсантів підгрупи, яка презентує завдання, сутності прийнятого підгрупою рішення;
- коментаря інструктора та курсантів інших підгруп щодо виявлених помилок;
- внесення доповнень до прийнятих рішень і напрямів розслідування відповідно до висловлених рекомендацій.

Час виконання : до 40 хвилин.

Ситуація 1: 12-річний К. не прийшов ввечері додому. Занепокоєні батьки вказали, що вранці він з групою підлітків поїхав на автобусі до школи, що

знаходилася у сусідньому селі за 8 км. Встановлено, що ця група підлітків, прийшовши до школи, на великій перерві пішла гуляти до лісового озера неподалік біля школи.

Ситуація 2: Під час сварки між двома сусідами про межу їх ділянок гр-н А. штовхнув рукою гр-на Б., який від поштовху впав на землю. Гр-н Б. відразу пішов подавати заяву про своє побиття до поліції, а також звернувся у поліклініку зі скаргами на постійні болі у голові, запаморочення й нудоту. Такі скарги гр-н Б. висловлював лікарю на 3, 7, 12 та 15 дні свого перебування на лікарняному.

Ситуація 3: Гр-н Г. в стані сп'яніння, бажаючи розважитися і налякати трьох рибалок, які займались риболовлю з протилежного берега річки, кинув у їхній бік камінь, який влучив у одного з рибалок. У результаті рибалка Ю. був доставлений до лікарні з попереднім діагнозом «перелом спинки носа». У лікарні діагноз повністю підтвердився.

Ситуація 4: Сусіди помітили, що гр-н Ш., який має незначні психічні розлади здоров'я, дуже знервується, коли проходить повз присадибної ділянки свого односельця Т. На запитання Ш. розповів, що Л. його безпричинно систематично принижує, б'є його, тягає за волосся, завдаючи фізичного болю.

Ситуація 5: Коли журналіст Т. у темний час доби повертався додому, до нього біля будинку підійшли четверо молодих людей кремезної зовнішності і зажадали від нього відмовитися від подальшого журналістського розслідування щодо високопосадовця одного з міністерств. При цьому молоді люди тримали у руках предмети, схожі на пістолет та кастет, і пообіцяли, що це не остання зустріч з Т., якщо той не відмовиться від своїх намірів.

Загальні завдання для всіх ситуацій:

1. Визначити криміналістичну характеристику кримінального правопорушення.
2. Встановити типовість слідчої ситуації.
3. Розробити комплекс оптимальних дій, спрямованих на вирішення вказаної ситуації.

Стаття 115. Умисне вбивство

1. Вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, - карається позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

Стаття 122. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження

1. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, тобто умисне ушкодження, яке не є небезпечним для життя і не потягло за собою наслідків, передбачених у [статті 121](#) цього Кодексу, але таке, що спричинило тривалий

розлад здоров'я або значну стійку втрату працездатності менш як на одну третину, -

карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені з метою залякування потерпілого або його родичів чи примусу до певних дій або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, -

караються позбавленням волі від трьох до п'яти років.

Стаття 125. Умисне легке тілесне ушкодження

1. Умисне легке тілесне ушкодження -

карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот годин, або виправними роботами на строк до одного року.

2. Умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, -

карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

Стаття 126. Побой і мордування

1. Умисне завдання удару, побойів або вчинення інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень, -

карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот годин, або виправними роботами на строк до одного року.

2. Ті самі діяння, що мають характер мордування, вчинені групою осіб, або з метою залякування потерпілого чи його близьких, або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, -

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 129. Погроза вбивством

1. Погроза вбивством, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози, -

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до двох років.

2. Те саме діяння, вчинене членом організованої групи або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, -

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

В кінці практичної частини заняття інструктор:

- узагальнює проведену роботу;
- визначає найбільш типові помилки, допущені при визначенні методики розслідування кримінальних правопорушень.

Час виконання : до 5-ти хвилин.

Під час проведення лекції (до 20 хвилин) інструктор пояснює основні положення наступної теми.

Ситуація 1: Гр-н Л. в стані сп'яніння у себе на квартирі намагався вступити в статевий зв'язок з гр-кою В., при цьому погрожував їй вбивством, душив, після чого розпочав з нею статевий акт, але намір свій не зміг здійснити до кінця, оскільки на крик В., яка чинила опір, в двері почали стукати сусіди.

Ситуація 2: Гр-н С. познайомився з гр-кою М. і запросив її до себе в гості. Після спільного вживання спиртних напоїв С. раптово наніс М. декілька ударів рукою по голові, після чого з погрозою кухонного ножа задовольнив статеву пристрасть неприроднім способом.

Ситуація 3: Гр-н П., їдучи по шосе на легковій автомашині, посадив в салон свою знайому 13-річну Н., обіцяючи довести її до місця проживання. По дорозі він звернув в лісопосадку і за взаємною згодою вступив з Н. у статевий зв'язок.

Ситуація 4: Діти 5-ти років почали скаржитися своїм батькам, що коли вони виходять гуляти у двір свого дитсадка, чоловік з першого поверху неодноразово ставав на підвіконня і демонстрував їм свої статеві органи, після чого у вазон з квітами, що стояв на підвіконні, зі слів дітей, щось капало.

Ситуація 5: Гр-н М., озброївшись металевою трубою, опівночі в стані сп'яніння почав бігати по коридору поверху, де проживав, стукав ногами і руками в двері п'яти квартир, бив трубою дверні стекла на сходових майданчиках. На зауваження мешканців, що виглядали з квартир, відповідав нецензурною лайкою, погрожував розправою. Через 20 хв. гр-н М. був затриманий нарядом поліції.

В кінці практичної частини заняття узагальнюється результат проведеної роботи; визначає найбільш типові помилки, допущені при визначенні методики розслідування кримінальних правопорушень.

Практичне заняття

Тема «Методика розслідування кримінальних правопорушень проти власності за відсутності кваліфікуючих ознак»

План практичного заняття (2 год)

1. Визначити криміналістичну характеристику кримінального правопорушення.
2. Встановити типовість слідчої ситуації.
3. Розробити комплекс оптимальних дій, спрямованих на вирішення вказаної ситуації.
4. Скласти план розслідування.

Методичні вказівки щодо проведення.

Слухачі розділяються на дві групи. Кожна підгрупа отримує текст завдання, спрямованого на усвідомлення значення криміналістичної характеристики, визначення типовості слідчої ситуації, обґрунтування рекомендацій щодо проведення оптимального і доцільного комплексу слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних і непроцесуальних дій.

Під час проведення заняття відбувається обговорення можливих варіантів вирішення практичних завдань. Всі відповіді мають бути обґрунтовані з використанням тексту матеріалів до теми та нормативних документів.

Перевірка остаточних варіантів їх вирішення здійснюється шляхом:

- оголошення одним із курсантів підгрупи, яка презентує завдання, сутності прийнятого підгрупою рішення;
- коментаря інструктора та курсантів інших підгруп щодо виявлених помилок;
- внесення доповнень до прийнятих рішень і напрямів розслідування відповідно до висловлених рекомендацій.

Час виконання : до 40 хвилин.

Ситуація 1: До поліції звернулася гр-ка Б із заявою про викрадення у неї дитячої коляски, залишеної без догляду біля поліклініки. Заявниця вказала, що, виявивши відсутність коляски, вона побачила незнайому жінку, яка віддалялася від поліклініки з коляскою, схожою на її. Наздогнавши незнайому жінку, гр-ка Б. почала пред'являти претензії і вимагати повернення коляски, але незнайома їй жінка відповіла, що коляска належить їй і повертати її вона не збирається.

Ситуація 2: Гр-н Н. зірвав з гр-ки П. срібний ланцюжок вартістю 200 грн., який здав у ломбард, а гроші витратив на власні потреби. Будучи затриманим, він пояснив, що мав намір повернути ланцюжок гр-ці П., маючи бажання познайомитися з нею і вважаючи, що вона після події шукатиме з ним зустрічі.

Ситуація 3: У великому супермаркеті до неповнолітнього К. підійшла особа з кавказькою зовнішністю і під погрозою застосування насильства, що не є небезпечним для здоров'я потерпілого, змусила його передати йому 60 грн. У цей же день грабіжник був затриманий, своєї провини не заперечував, назвав себе гр-ном А., але ці відомості ніякими документами і свідками не підтверджувалися.

Ситуація 4: Гр-ка Ж. під розписки позичила у багатьох своїх знайомих велику суму грошей, яку витратила на купівлю двох плазмових телевізорів собі та сину. На постійні нагадування відповідала, що борги поверне, однак не зазначала конкретного часу.

Ситуація 5: Гр-н Л. за оголошенням придбав та переоформив через органи ДАІ на себе автомобіль БМВ 2010 року випуску. Однак у ході його експлуатації встановлено, що транспортний засіб було випущено ще у 2005 році, а/м побував у аварії та мав пошкодження, про які продавець йому не розповідав.

Практичне заняття

Тема «Методика розслідування кримінальних правопорушень проти безпеки дорожнього руху»

План практичного заняття (2 год)

1. Визначити криміналістичну характеристику кримінального правопорушення.
2. Встановити типовість слідчої ситуації.
3. Розробити комплекс оптимальних дій, спрямованих на вирішення вказаної ситуації.
4. Скласти план розслідування.

Методичні вказівки щодо проведення.

Слухачі розділяються на дві групи. Кожна підгрупа отримує текст завдання, спрямованого на усвідомлення значення криміналістичної характеристики, визначення типовості слідчої ситуації, обґрунтування рекомендацій щодо проведення оптимального і доцільного комплексу слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних і непроцесуальних дій, спрямованих на оптимальне розслідування дорожньо-транспортної пригоди чи незаконного заволодіння транспортним засобом.

Під час проведення заняття відбувається обговорення можливих варіантів вирішення практичних завдань. Всі відповіді мають бути обґрунтовані з використанням тексту матеріалів до теми та нормативних документів.

Перевірка остаточних варіантів їх вирішення здійснюється шляхом:

- оголошення одним із курсантів підгрупи, яка презентує завдання, сутності прийнятого підгрупою рішення;
- коментаря інструктора та курсантів інших підгруп щодо виявлених помилок;
- внесення доповнень до прийнятих рішень і напрямів розслідування відповідно до висловлених рекомендацій.

Час виконання : до 40 хвилин.

Ситуація 1: Рухаючись зі швидкістю 70 км/год у межах міста, водій помітив за 100 м від себе на тротуарі, біля проїзної частини хлопчика дошкільного віку. Коли до нього залишалося 15 м, хлопчик зненацька з'явився на дорозі і попав під колеса автомобіля.

Ситуація 2: Збивши жінку на пішохідному переході у світлий час доби, водій призупинився, вийшов з машини і підійшов до постраждалої, де його і побачили свідки. Після цього він сів у автомобіль і зник з місця події. Свідки побачили фрагмент номерного знаку: АА 35 2 (а далі 3 чи 8), останніх літер вони не запам'ятали.

Ситуація 3: Вночі на трасі за містом у першій полосі трьохполосного руху було травмовано чоловіка, при якому не виявлено жодних документів. При огляді місця події встановлено два сліди гальмування від правого та лівого коліс по 21 метру кожний, залишки фарного скла і відокремлену металеву букву А.

Ситуація 4: Гр-ка Ш. припаркувала свій автомобіль на майданчику біля великого супермаркету, закрила його на сигналізацію, а сама пішла у магазин. Йдучи від машини, вона помітила молодого чоловіка, прикмети якого запам'ятала, який стояв біля її машини і весь час розмовляв по телефону. Коли вона через 20 хвилин вийшла з магазину, виявила зникнення свого автомобіля, на місці якого вже стояла зовсім інша машина.

Ситуація 5: Гр-н Т. зупинився перед пішохідним переходом на червоне світло світлофора і у дзеркало помітив, що з автомобіля, який зупинився за ним, вийшли два чоловіка у спортивному одязі, та побігли до нього. Він заблокував двері, але один з чоловіків розбив скло і відкрив двері, а другий взяв його за одяг і наказав вийти з машини. Після цього нападники на автомобілі потерпілого зникли з місця події.

ВИСНОВКИ

Розслідування як специфічна діяльність органів досудового розслідування охоплює систему заходів методичного, тактичного та управлінського комплексу. Методичний комплекс передбачає систему слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних заходів, організація і послідовне виконання яких забезпечує мету розслідування конкретного виду кримінальних правопорушень. Тактичний комплекс передбачає систему тактичних прийомів, рекомендацій, комбінацій та рішень у межах проведення окремої слідчої (розшукової) дії чи тактичної комбінації, операції, які входять до методичного комплексу.

Теорія розслідування на методичному рівні охоплює декілька аспектів, які з погляду криміналістичної науки є неодмінними атрибутами цього процесу, незалежно від виду, групи та підвиду злочину:

- розподіл процесу розслідування на етапи;
- наявність слідчих ситуацій;
- планування розслідування;
- версіювання під час розслідування.

Вміння застосовувати ситуаційний підхід до розслідування є індикатором перевірки підготовленості працівника органу досудового розслідування, оскільки вимагає комплексних теоретичних знань криміналістичної природи такого процесу та реалізації цих знань у практичній площині. Передбачити всі слідчі ситуації неможливо, як неможливо і сформулювати єдиний універсальний шаблон досудового слідства, спільний для всіх видів кримінальних правопорушень. Це вимагає від слідчого застосування активного та творчого підходів до проблем слідчої діяльності, в межах закону ініціювання можливо нетипових, нестандартних рішень, які згодом можуть слугувати доповненням і вдосконаленням наявних методик розслідування злочинів (кримінальних правопорушень).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРА

Основні законодавчі акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Відомчі нормативно-правові акти:

1. Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ: Наказ МВС України від 12.10.2009 р. № 436.
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змінами).
3. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: Наказ МВС України від 16.02.2018 р. № 111.
4. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в Україні в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші дії: Наказ МВС України від 06.11.2015 р. № 1377.
5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575.
6. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: Наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570.
7. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: наказ ГПУ від 06.04.2016 р. № 139.
8. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ ГПУ, МВС України, СБУ, АДПС України, МФУ, МЮУ від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5.

Судова практика

1. Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова ПВС України від 7.02.2003 р. № 2.
2. Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей або цінних паперів: Постанова ПВС України від 12.04.1996 р. № 6.
3. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті: Постанова ПВС України від 23.12.2005 р. № 14.
4. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх: Постанова ПВС України від 16.04.2004 р. № 5.

5. Про судову практику у злочинах проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: Постанова ПВС України від 30.05.2008 р. № 5.
6. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова ПВС України від 06.11.2009 р. № 10.

Підручники, посібники та монографії:

1. Біленчук П.Д. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, Г.С. Семаков. – К.: МАУП, 2007. – 512 с.
2. Бірюкова Т.П. Основи методики розслідування злочинів, пов'язаних із виготовленням і збутом підроблених грошей: навч. посібник / Т.П. Бірюкова, В.В. Бірюков. – Луганськ: РВВ ЛАВС, 2005. – 352 с.
3. Бірюков В.В. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів: навч. посібник / В.В. Бірюков. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. – 112 с.
4. Галаган В.І. Процесуальний порядок і тактика пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають: монографія / В.І. Галаган, І.В. Басиста. – К.; Івано-Франківськ: КНУВС, 2007. – 236 с.
5. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс. – Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. – М.: ЛексЭст, 2002. – 1088 с.
6. Даньшин М.В. Криміналістика ХХІ століття: місце у системі наукового знання: монографія / М.В. Даньшин. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 480 с.
7. Захаров В.П., Рудешко В.І. Біометричні технології в ХХІ столітті та їх використання правоохоронними органами: посібник. – 2-ге вид., доп. / В. П. Захаров, В. І. Рудешко. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 492 с.
8. Заходи забезпечення кримінального провадження. Зразки та бланки процесуальних документів: практичний посібник–коментар; за ред. А. Григоренка. – К.: ЦУЛ, 2017. – 160 с.
9. Клименко Н.І. Судова експертологія: курс лекцій / Н.І. Клименко. – К.: Ін Юре, 2007. – 528 с.
10. Когутич І.І. Криміналістика: курс лекцій / І.І. Когутич. – К.: Атіка, 2009. – 888 с.
11. Колдин В.Я. Источники криминалистической информации / В.Я. Колдин, О.А. Крестовников. – СПб: Юрлитинформ, 2007. – 192 с.
12. Криміналістика: навч. посібник / Р.І. Благута, Р.І. Сибірна, В.М. Бараняк та ін.; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. – К.: Атіка, 2012. – 496 с.
13. Криміналістична техніка: визначення та ілюстрації: навч. наоч. посіб. / В.М. Бараняк, О.М. Гумін, В.Л. Ортинський, А. С. Крижановський; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.Л. Ортинського. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. – 144 с.
14. Криміналістика: підручник / В.Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А., В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. – 5-те вид. переробл. та допов. – К.: Ін Юре, 2016. – 640 с.
15. Криміналістика: підручник / Р.І. Благута, О.І. Гарасимів, О.М. Духенюк та ін.; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 948 с.
16. Криміналістика: питання і відповіді: практичний. посібник / за ред. А.В. Кофанова. – К.: ЦУЛ, 2017. – 280 с.
17. Настільна книга слідчого: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / [Панов М.І., Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. та ін.]. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К.: Ін Юре, 2008. – 728 с.
18. Настільна книга слідчого (детектива). Коментар, зразки та бланки процесуальних документів: практ. посібник / за ред. О.М. Бандурки, В.В. Тищенко. – К.: ЦУЛ, 2017. – 280 с.
19. Настільна книга слідчого Національної поліції України: практ. посібник / Дрозд А.В., Дрозд В.Ю., Дрозд О.Ю. та ін. – К.: ЦУЛ, 2017. – 480 с.

20. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні: навч.-практ. посібник / С.С. Кудінов, Р.М. Шехавцов, О.М. Дроздов. – Х.: Оберіг, 2013. – 344 с.
21. Проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. Зразки та бланки процесуальних документів: наук.–практ. посібник / за ред. А. Григоренка. – К.: ЦУЛ, 2017. – 168 с.
22. Сабадаш В.П. Криміналістика: навч. посібник / В.П. Сабадаш, М.О. Ларкін. – К.: ЦУЛ, 2013. – 228 с.
23. Слідча тактика: навч. посібник / Є.В. Пряхін. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 116 с.
24. Слідчі (розшукові) дії: навч. посібник / О.В. Авраменко, Р.І. Благути, Ю.В. Гуцуляк та ін.; за заг ред. Р.І. Благути та Є.В. Пряхіна. – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – 416 с.
25. Торвальд Ю. Век криміналістики / Ю. Торвальд. – М.: Прогресс, 1991. – 203 с.
26. Теоретичні та практичні проблеми методики і тактики розслідування злочинів: навч. – метод. посібник / В.В. Тіщенко, А.А. Барцицька, О.П. Ващук, Ю.О. Гресь. – 3-тє вид., доп. й уточн. – Одеса: Юрид. літ., 2016. – 119 с.
27. Удовенко Ж.В. Криміналістика: конспект лекцій; за заг. ред. Галана В.І. – К.: ЦУЛ, 2016. – 320 с.
28. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні: Навчально-практичний посібник / Кудінов С.С., Шехавцов Р.М., Дроздов О.М., Гриненко С.О. – 3 – е видання, розшир. й доповн. – Х.: Оберіг, 2018. – 540 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України: www.rada.gov.ua.
2. Сайт Верховного Суду України: www.scourt.gov.ua.
3. Єдиний веб-ресурс органів виконавчої влади України: www.kmu.gov.ua.
4. Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України: www.mvs.gov.ua.
5. Сайт Державного комітету статистики України: www.ukrstsat.gov.ua.
6. Сайт Вищої ради юстиції України: www.vru.gov.ua.
7. Веб-сайт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України: dndek.mvs.gov.ua.
8. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського: www.nbuv.gov.ua.
9. Веб-сайт Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника: www.lsl.lviv.ua.
10. Веб-сайт Львівського державного університету внутрішніх справ: <http://www.lvduvs.edu.ua>.
11. Сайт Української асоціації прокурорів: www.uap.org.ua.
12. Вільна енциклопедія «Вікіпедія»: <http://wikipedia.org>.
13. Підручники з криміналістики: <http://studentbooks.com.ua>.
14. Бібліотека українського студента: підручники з криміналістики: <http://ualibrarium.narod.ru/pravo/kriminalist.html>.
15. Електронна студентська бібліотека. Підручники з криміналістики: <http://www.student-lib.net>.
16. Студентський юридичний портал України: http://the-law.at.ua/load/juridichna_literatura/kriminalistika.
17. Конгрес криміналістів: <http://crimcongress.com>.
18. Форум криміналістів: <http://www.kriminalistika.ru>.